

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL 1. No. 10.

15 Sept. 1921

Numărul 2 lei 50 b.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA:
CLUJ CALEA REGELE 38.
FERDINAND No. 38.

BCU Cluj Central University Library Cluj

Cuprinsul

Revolta fondului nostru

nelatin Lucian Blaga

Toamnă Al. O. Teodoreanu

Pe marginea vieții Virgil Russu-Sirianu

Cucul din valea Popii Ion Piliș

Toamnă plumburie Ștefan Băces

Trecutul mort Leon Feraru

Scrisorile unui Rareș:

„Dacia Felix” C. Robul

Iubita cântă Ion Săn-Giorgiu

Toamna etiopi Ivan

Scrisorile Eugen Relgis

Ștefan Komlăneanu i. darie

Teatrul nou Adrian Maniu

No. 10.

Cărți și reviste, Cronica mărunță, Desemne de Victor Ion Popa, M. G. Georgescu etc.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii)

* * *

(Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare | **cu 5% netto**

Primește depuneri în cont curent

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ
=

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

ANUL I
No. 10

15 SEPT.
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50
=

REVOLTA FONDULUI NOSTRU NELATIN.

Un prieten îmi vorbește despre înrăurirea slavă asupra literaturii noastre; închinător îndârjit la altarul latinătății — clare și măsurate — el nu îngăduie nici cea mai mică alterare sau spălăcire a acesteia prin „maximalismul slav“, cum ne-am învoit să caracterizăm în bloc felul mistic, adânc, irațional, nestăvil și extremist al straniului popor. În entuziasmul de-o clipă al învierii — sunt foarte mulți cei ce împărtășesc esclusivismul latin, care cu finețea lui Anatole France nu vede în opera lui Dostoievski decât o monstruoasă ciudățenie.

Se exagerează. Și nu înțelegem de ce.

Acest orgoliu al latinătății noastre e moștenirea unor vremuri când a trebuit să suferim răsul batjocoritor al vecinilor, cari cu orice preț ne voiau subjugăți. Azi e lipsit de bun simț. — Vorbim despre *spiritul* culturii noastre; vrem să fim numai atât: latini — limpezi, raționali, cumpătați, iubitori de formă, clasici, — dar vrând-nevrând suntem mai mult. Însemnatul procent de sânge slav și trac, ce clocotește în ființa noastră, constituie pretextul unei probleme, care ar trebui pusă cu mai multă îndrăzneală. Tinerețea ne îndeamnă să turburăm idealul lesnicios al celor mulți îngâmfăți, aruncându-le în suflete o îndoială. Să ni se ierte tinerețea. Se va zice că spunem mituri. Ei bine; numiți-le basme. Avem însă convingerea că adevărul trebuie să fie expresiv — și că miturile sunt prin urmare mai adevărate decât realitatea.

Cunoaștem experimentul încrucșării unei flori albe cu o floare roșie a aceleiași varietăți. Biologii

TOAMNĂ

*Sunt ostenit de lene, de somn, de contemplare,
De viață, de iubire, de vis... sunt ostenit.
Prin parcul meu de vise, imens și răvășit,
Tu ai trecut ca toamna atotvesteitoare.*

*De viață, de iubire, de vis, sunt ostenit.
In heleșteul verde cu apele murdare
Vezi pâlcurile repezi de paseri căldătoare
Trecând — ca umbra spaimei — Ț'un strigăt prelungit.*

*Prin parcul meu de vise, imens și răvășit
Nu mai zărești bazine ce înfloresc, bizare,
Ca stânjânei de sticlă sub scânteieri lunare,
Trezite ca'n poveste de mersul tău vrăjit.*

*Tu ai trecut ca toamna atotvesteitoare
Și'n nopțile cu brumă văd chipul tău iubit,
Alunecând — ca luna — de veghe 'ngălbenit,
Prin noaptea fără viață și fără de hotare.*

Sunt ostenit de lene, de somn, de contemplare.

AL. O. TEODOREANU.

vorbesc despre așa numitele *dominante*. Ce înseamnă cuvântul acesta? Că în generațiile nouă ce se nasc din împreunarea celor două flori — însușirile uneia din ele sunt *stăpânitoare*; bună-oară cele mai multe vor fi albe. S'a dovedit însă că din când în când cu oareșicare ciudată regularitate reapar și însușirile curate ale celeilalte flori. E o izbucnire din Mister, când nici nu te aștepți. Vechile însușiri le-ai crezut pierdute pentru totdeauna, ele se afirmă totuși din timp în timp în toată splendoarea lor trecută. — Într-o îndepărtată analogie cu experimentul acesta biologic — atât de convingător în simplitatea sa — se poate spune, că în spiritul românesc

e *dominantă* latinitatea, liniștită și prin excelență culturală. Avea însă și un bogat fond latent *slavo-trac*, exuberant și vital, care oricât ne-am împotrivi, se desprinde uneori din corola necunoscutului răsărind puternic în conștiințe. Simetria și armonia latină ne e adeseori sfârticată de furtună care fulgeră mulcom în adâncimile oarecum metafizice ale sufletului românesc.

E o revoltă a fondului nostru nelatin.

Nu e lucru nou: suntem morminte vii ale strămoșilor. Între ei sunt de aceia pe cari îi ocrotim și-i îmbrățișăm cu toată căldura, din motive istorice și politice; dar avem și strămoși pe cari îi tratăm

ca pe niște copii vitregi ai noștri. Atitudine lipsită de înțelepciune, deoarece cu cât îi ținem mai mult în frâu întinericului, cu atât răscoala lor va fi mai aspră, mai tumultuoasă — putând să devină fatală „privilegiaților” de astăzi. Istoria noastră se proiectează mai mult în viitor decât în trecut. E bine să ne dăm seama de puterile potențiale cari ne zac în suflete — vulcani în fundul mărilor. De ce să ne măgănim numai la un ideal cultural latin, care nu e croit în asemănare *desăvârșită* cu firea noastră mult mai bogată. Să ne siluim propria natură — un aluat în care se dospesc atâtea virtualități? Să ne ucidem corsetându-ne într-o formulă de claritate latină, când cuprindem în plus atâtea alte posibilități de dezvoltare? — Întrebarea va neli-niști multe inimi. Din partea noastră ne bucurăm când auzim câte un chiot ridicat din acel subconștient barbar, care nu place deloc unora. Așa cum o înțelegem noi — într-adevăr nu ne-ar strică puțină barbarie. Dacă privim în jur sau în trecut, întâlnim o apariție simbolică: Hașdeu — misticul: un mare îndemn pentru viitor.

Cunoscutul ritm de liniște și de furtună, de măsură și de exuberanță, ce-l găsim în viața altor popoare se lămurește mai mult prin logica inerentă istoriei, prin alternarea de teze și antiteze, cum le-a determinat un Hegel bună oară. Acelaș ritm are la noi rădăcini cu mult mai adânci în însușiri temeinice de rasă. Deosebirea aceasta ne îngăduie frumoase perspective istorice.

Ceice aparțin trecutului cu pozitivismul lor sec sau neastâmpărat vor mormăi în barba lor apostolică: e un romantic. Ca să nu le las nici o îndoială, mărturisesc: un romantic? — într'un *singur* înțeles, da. Și anume într'un cât am convingerea că adevărul trebuie să fie expresiv și că miturile sunt printr-un mare adevărate decât realitatea.

LUCIAN BLAGA.

PE MARGINEA VIETII.

*Insemnări anonime, Dumineca
după — amiazi.*

Un preot adevărat.

Părintele Ambrosie și-a atins cu dreapta fruntea, pieptul și umerii în semn de cruce, a mulțămît duduiei Ecaterina, a îndoit frumos șervetul și s'a ridicat dela masă. Dar înainte de a părăsi odaia, când duduia Ecaterina era întoarsă cu spatele pentru niscaiva treabă, (dânsa îi era vară dinspre mamă și îi purta toată grija casei) părintele a strecurat în buzunar câteva rămășițe de pâine și a ieșit reperor să nu i-se vadă roșafa.

Din toate vietățile curții, era o puică albă și drăgălașe de care dânsul prinsese mare slăbiciune și Dumineca după-amiazi, când își îngăduia odihnă deplină, era o mare plăcere a lui să iasă pe cerdacul din dos care dădea în grădină, cu o bucată, două de pâine pentru puică. Însă, cum duduia Ecaterina era o ființă aprigă în rânduiești și hotărâri și nu îngăduia să se strice rosturile, părintele era nevoit să se ascundă.

Din pricină că socotia ca pe o vinovată abatere dela sufletul creștin, o faptă făcută în taină și din cauza unei emoții copilărești pe care o simțea la gândul primejdiei prin care trecea, părintele ajunsese cu obrazul aprins în cerdac...

Acolo se așeză binișor într'un scaun larg de paie înpletite care îmbătrânise în casa dumi-sale. Scoase apoi cu grije bucățile de pâine și începu să le fărâmițeze cu băgare de seamă. Când sfârși cu aceasta, se plecă ușor spre dreapta — parte unde se afla curtea — și chema încetinel: „pui, pui puica tatii!” În câteva clipe puica, sărind pe gardul cel mic, apoi pe marginea cerdacului se apropie albă și prietenoasă. Oprită în fața lui își legănă căpșorul isteț și viu, tremurându-și moțșorul mijind și privirea blândă a părintelui, se întâlni cu ochirea piezișe de mărgea galbenă a puicii.

■ Popa Ambrosie întinse încet mână cu fărâmiturile și puica, cu un picior ridicat grațios, începu să ciugulească legănându-și sacadat capul într-o parte și în alta ca și cum ar fi întrebat: „Imi mai dai?”

Părintele, cu fața senină de plăcere, o mângăie ușor pe spatele lucios și moale, iar când pânea se sfârși, puica își șterse cu un gest firesc, ciocul în barba lui.

Ochii preotului se umeziseră și rău îi mai părea că nu era chip să mai aducă o fărâma două de pâine... cu dudia Ecaterina nu era de glumit!

Mângăie dânsul puica binișor și cu drag, îi lipi căpșorul de tâmpla lui, dar puica, văzând că se sfârșise ospățul, o porni ușurel înspre curte...

Părintele o urmări duios până ce puica se pierdu după casă, apoi își întinse privirea departe peste livezi, până de cealaltă parte a văii, unde se ridică, verde și proaspătă creasta „Nemernicului”.

Bătrânele brațe ale scaunului cuprindeau odihnitor și prietenos trupul vrâstnic al părintelui, iar zarea îi primia binevoitor privirea...

O moleșală plăcută îi cuprinsese încheieturile și sufletul i-se înălța liniștit în liniștea priveliștei...

Crâmpeie ușoare de gând îi mângăiau mintea... predica din Dumineca trecută care dăduse roade așa de frumoase... mai avea câteva zeci de lei de adunat ca să poată cumpăra bisericii odăjdiile pe care le ochise acum un an și șapte luni...

Încet, gândurile i-se șterseră ca un abur.

O boare de sulfină și levănțică desmierdă ușor aerul...

Din grădină se ridică mirosul curat al busuiocului, miruind vâsduhul cu mireasma lui de călugăr al florilor; și părintelui, cu privirea înpăjzenită, i-se păru, ca în vis, că Duhul Domnului blagoslovește firea în după amiaza sfinte Dumineci și își simți sufletul lui umil și curat la credință, așa de aproape de Părintele tuturor, în-

cât par'că Dumnezeu își întinsese degetul nevăzut ca să-i închidă ușor genele...

Somnul părintelui Ambrosie se petrecea limpede, fără vis, amestecat cu firea...

Un ratat.

E desigur două fără cinci minute, fiind-că băcanul cu nevasta și cele două fete au trecut. Se duc la „matineu“.

E Duminecă.

ClipesC din ochi fiind-că mă gâdilă privirea și gândesc: de ce nu-i zice zilei acestea Marți? E probabil, tot una...

Cămara în care locuiesc e joasă, cu botul la pământ. Are totuși ceva de mansardă. Deaceea, de multe ori am impresia că e mansarda unei case care s'a dat peste cap...

A fost cândva, măcelărie aci. Se cunoaște bine locul unde era așezat butucul, pe care se tăia carnea. De jos cimentul găunos, mă privește cu crăpături sgrunțuroase...

Plouă murdar ca și cum cerul ar storce rufe prost spălate. Streșini țârăsc ca niște greeri ai umezelii.

Umed, frig, miros de mucegaiu.

Sunt cocoțat într'un colț al patului. (Singurul meu scaun n'are decât trei picioare).

Mi-e frig. Cred că tremură și peticele paltonului pe care îl am în spinare...

Mă supără crăpăturile cimentului...

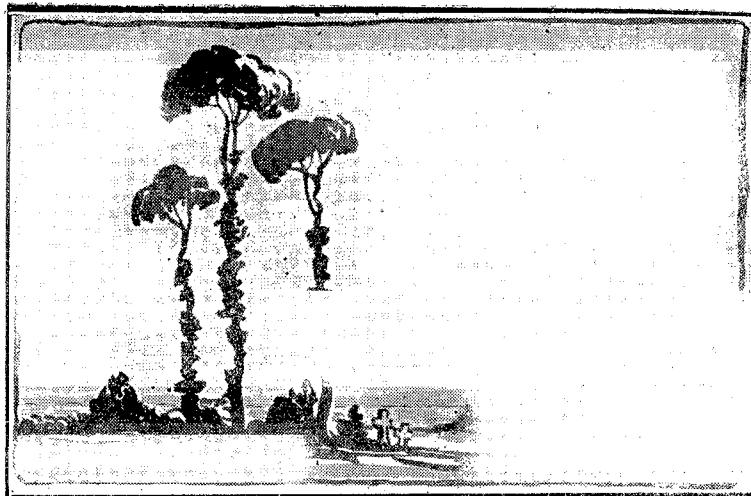
Mi-am târît privirea spre fereastră.

Geamul e crăpat și el, dar ucnicul de brutal care mi-e vecin, mi l'a lipit cu o foaie de ziar și pap... Ține la mine pentru-că îi povestesc ce spune Karl Max ori Kautzky...

Papul însă, s'a cam topit așa încât vântul dă bobârnaci hârtiei, care sună caraghios ca o tobăjucărie...

Dacă ași fi întins pe o sofa așternută cu blană și caramaniuri, într'o cameră largă cu tomuri, tablouri și un cămin palpăitor, ași face probabil versuri privind cădere frunzelor sau ași visa ascultând ploaia picurând... dar așa, sunt mai cuviincios față de mine, privind peste drum...

De partea aceea a străzii, este un maidan plin de cucuie de gunoiu. În fund, pe gardul ce stă să

CUCUL DIN VALEA POPII

*În zori, ca poterașii, din văi, șirag ies plopii.
Ascult, de la răscruce, cu suflăt de haiduc,
Cum cucu'n codru verde mă chiamă să mă duc
S'opresc la drumul mare norocu 'n Valea Popii.*

*Pe flori ca pe-o velință stau de la cântători,
Pândind cu ochii lacomi, din răsăritul rumen,
Cum soarele sosește rotund ca un egumen
Și numără pe ceruri mătanii de cocori.*

*Pe când în calea'i lungă se roagă la toți sfinții,
Eu îl desbrac de raze sub frasin și anin,
Și'n luminosul cântec de cuc, mă însenin
În valea'ntineririi și a făgăduinții.*

*Dar cucul, până sură, nu s'a'ndurat să stea.
CU-CU! aci în vale... CU-CU! pe dealuri zboară...
CU-CU! și iar îmi scapă în zări o primăvară...
CU-CU! și mai departe, copilăria mea...*

Florica, 1920.

ION PILLAT.

cadă, o mână nesigură ca o silabisire de copil, a vopsit cu litere mari, albe și inegale: „Murdăria Oprită cu Bătaie“.

De obicei, inscripția asta îmi aduce un zâmbet pe care îl prețuiesc, dar azi — poate din pricina frigului care e nesuferit ca o cămașe uscată — mi-se pare tragică...

Privesc pământul maidanului. O pingea putredă, cu o plesnătură ca a pleopă, face cu ochiul unui năsture de pompier bondoc și mândru că a păstrat încă ceva din luciosul sărut al cremei „Amor“...

Un cucoșel, cu gâtul golaș, se apropie țănoș, în pas de defilare, dă să ciugulească din nastur dar simțindu-l mai tare decât ciocul

lui, îl dă disprețuitor de-oparte, se oprește triumfător pe un morman de gunoaie și înjură ploaia cu gâtul întins, cu glasul sgrunțuros ca o rostogolire de spărturi de farfurie...

Nu știu dacă e comic fiind-că are aerul așa de serios, fiind-că seamănă cu unii oameni sau pentru-că îmi pare mic, dar am râs și îi sunt recunoscător...

Mi-e frig și râsul mi-a înăsprit foamea... Un negustor ambulant trece strigând: „gogo-o-și ca-alde!“ În cămară se strecoară o adiere de aluat și untdelemn. Asta mă face să scuipe...

Plouă mereu, așezat și sgârțit ca o socoteală...

O fi cerul o tejghea?..

O lampă de burghez.

Liniște caldă în odaie.

Un bâzâit surd de sgomote care pătrund, îndărătnic, ca niște muște sonore din gunoiul de larmă al străzii, pe sub uși, prin crăpăturile ferestrelor... atât...

Pendula ornicului moțâie leneș, lungind clipele.

Un scaun, cu picioarele sub masă și-a rezemat pieptul de marginea ei, ca un bătrân somnoros... Aștepți să-i cadă capul în piept.

Covorul s'a întins cât e de lung, pe podea. Doarme fără un sgomot, ca un pui de găină sau o femeie anemică...

Bufetul cu pântec de țată, a amortit cu farfuriile în poală...

Dar pe masă ea, harnică, ea, înțeleapta casei, gândește.

Ea, e lampa.

Lampa e mândră din mai multe pricini: fiind-că o lege hotărâtă a casei poruncește ca ea să fie totdeauna curată, pentru-că poate privi oricât în ochii oricărui din ai casei sau chiar în ai unui străin, fără ca aceasta să-i facă vre-un rău, cejace nu poate face cel ce o privește pe ea.

O altă pricină a mândriei ei, este conștiința limpede că în jurul său se adună toată suflarea casei când își pălpăie prietenos lumina. Mai mult, par-că însăși încăperea își strânge trupul mai aproape de ea iar beznă se furișază fricoasă prin unghere...

Atunci lampa are aerul unei bu-nicuțe cu scufiță albă de porțelan pe cap.

Dar lampa simte și știe că e fragilă. Din pricina asta mândria ei rămâne întotdeauna blajină, ca a unei ființe timide.

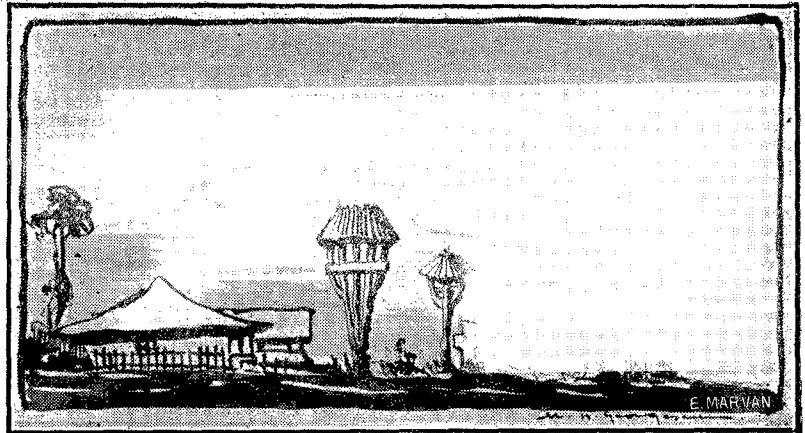
Acum gândește: „Astăzi e Duminecă, ziua cea mai fericită pentru mine.

Sunt curățită dis de dimineață.

Ai casei au plecat înaintea prânzului, s'au întors, au mâncat și acum sunt din nou plecați. Voi avea răgaz și liniște până se va întuneca bine și tot timpul, nesupărată de nimeni, am să pândesc minunatul Dumnezeu al credinței mele: Soarele..

Minunată minune! Nu stă pe nici o masă, nimeni nu-i toarnă petrol în pântec și îi ajunge o singură ochire ca să mă orbească!

Religia vieții mele, soare a-tot-luminător, lampă-Dumnezeu! Dumineca e ziua în care sufletul meu își-se închină' neturburat de nimeni...

TOAMNĂ PLUMBURIE

Bate vânt de toamnă

Doamnă,

Și e frig și printre arini,

Sita lunii nu mai cerne pulbere de flori de crini...

Pe cărările tivite'n lung cu cetine de brazii,

Nu mai vezi pe nimeni azi,

Că de când țineau soboruri și-au plecat plângând lăstunii,

Au murit de frig pe straturi parfumate de petunii,

Iar din caerile zărei de funingine și zgură,

Toarce mâna toamni 'ntruna fire lungi de ploaie sură.

Goi și schilodiți aguzii gem de mila crângilor

Și din fund de văi suspină sufletul tălăngilor.

Sălcile de lângă lac

Desnădăjduite,

Bat mătânii și desfac

Frunze 'ngălbenite...

Să mai lunece tăcută ca o perină de atlas,

Din tot pâcul de altădată doar o lebădă-a rămas

Bate vântul și o duce, și o poartă ca pe o coală

De caet să tae tristă fața lacului de smoală...

Barca înpotmolită'n nuferi și'n răchitele de aramă

Mișcă vâsla, bate malul și ne cheamă;

Și cum cheamă vremea dusă, barca'n margine de drum,

Știe numai stropul care mi-a căzut pe mână-acum.

ȘTEFAN BĂLCEȘTI.

O, dacă sufletul meu s'ar mări nemărginit și sburdând într'un avânt de lumină ar porni-o spre tine!..

Vis... vis...

În curând „se vor“ întoarce. Vor speria aerul cu strigătele lor. Cineva îmi va sgâria ochiul cu un chibrit ca să curgă în odaie lumina pupilei mele și din când în când, îmi vor smuci pleoapa cu un Cui pârându-li-se că privesc prea sus!

...Resemnare... fie care lucru are, nestrămutat, menirea lui pământescă...

Ceasornicul îngână clipele... bufetul se îndoapă cu farfurii... covorul tremură sub blagoslovirea creștinească a lui Hector sau sub jertfa păgână a motanului... fereastra se sparge odată pe lună..

Dacă ași fi Dumnezeu ași face din fiecare zi Duminecă...»

VINTILĂ RUSSU ȘIRIANU.

TRECUTUL MORT

Un ochiu somnoros, înroșit, clipind în zare;
Pleoapa amurgului căzând în sfârșit obosită;
Cerul multicolor trecându-și buretele
De-asupra feței înfierbântate
Aruncă un praf cenușiu
Care schimbă totul în întunec , . .

Depart, undeva, pe neașteptate,
Luna își desemnează silueta ei de craiu-nou,
E noapte , . .

În sufletul meu însă apar clipitele
Când tu cu privirile tale
Îmi inspirai comori de madrigale;
Când pe o bancă veche,
Încrustată de îndrăgostiți umili și săraci,
Plină de inimi naiv sculptate,
Plină de inițiale stângaci încondeiate,
Ne strângeam mânele cu pasiune
Ca și cum toată dragostea noastră
Se închidea în strângerea aceea de mâni
Și ne-ar fi cuprins teama
Să n'o pieruam
În pulberea aleii . .

În cripta veșniciei
Trecutul doarme îmbălsămat,
Cu mânele la piept.

Adesea vin cu o cunună
De amintiri
De păreri de rău,
De lacrimi , . .

În noaptea asta cu tremurări de adiere,
Cu lună,
Suntem iar împreună . . .
Ai zice că anii cari au adus
În cavoul vremii
Colbul lor,
Rugina
Și ruina lor;
Au dăruit o aureolă
Capului tău,
Flori de nu-mă-uita
Ochilor tăi,
Buchete de crini
Brațelor tale,
Petale de trandafir
Sânilor tăi . . .
Mai frumoasă, mai vie, mai caldă,
Îmi apari acum,

O iubita adolescenței mele,
O iubita mea,
O iubita mea pierdută,
Pierdută . . .
O părerea mea de rău,
Și mângăierea mea în visele mele triste,
O trecutul meu mort . . .

În ce colț de pământ,
Unde ești tu acum,
Iubita mea,
Iubita mea pierdută ? . . .

Cu broderia uitată pe jeț,
La fereastră, la ce te gândești ?
Sunt eu în mreaja reveriei tale
Păinjenul viclean și laș
Setos de inima ta ?
Sau ușuratecul fluture
Culegând, la întâmplare,
Polenul gurei tale ?
Sau frunza gonită de vântul toamnei,
Câtând sălaş aproape de sufletul tău ?

La ce te gândești tu acum ?

Când voi muri uitat
În mijlocul vuetului vieții
Și mă vor îngropa sub coasta unui deal,
Unde zorile sunt de purpură,
Diminețile de argint,
Zilele de aur,
Serile de aramă
Și nopțile de diamant închis în cărbune;
Când voi fi una cu pământul,
Ducând cu mine puținul ce-l am:
Gândurile, nădejdiile, avânturile,
Ceasurile senine sau ploile și vânturile;
Tu vei muri cu mine
În vecii-vecilor:
Iubita mea, în vecii-vecilor . . .

Cu mine vor muri
Ochii tăi,
Gura ta,
Sânii tăi,
Brațele tale,
Părul tău mătăsos și blond
Și lung și moale
Cenușa ta păstrată în mine
Ca într-o urnă funerară.

LEON FERARU.

„Dacia Felix”.

12 Septembrie, Poiana Negrei.

Miroase o toamnă. Și nu e încă toamnă.

Încep a se desprinde frunzele prea timpuriu veste. Cerul a coborât aproape, cu nori vineți și răsăriți pe dealurile unde vântul fâșăie în porumburi uscate. Departe, pădurile trag în neguri o dungă sură. Seara aud chiuituri în podgorii. Iar scârțâitul carelor împrăstie în asfințit nu știu ce somnoroasă melancolie.

Dar nu e încă toamnă. Bruma nu mi-a omorât încă dumiștrile din grădina. N'am auzit încă, noaptea, tânguirea de copil a cocorilor care pleacă. N'au coborât încă ploile cernute fără sfârșit, monoton, monoton, împotmolind cărările și putrezind frunzele înegrite. De unde atunci nelișiștea aceasta ce mă înfășoară ca o presimțire?

...Și astăzi, pentru a-mi preciza măhnirea nehotărâtă, o veste învechită și târziu purtată de poștă prin aceste ținuturi pustii, mi-a întors gândurile îndărăt, spre toamnele copilăriei.

Dascălul nostru bătrân, s'a odihnit în sfârșit și dânsul. Mi-o spune o scrisoare cu chenarul negru și cu un inger neîndemânatic gravat, lângă o cruce umbră de indispensabilă salcie plângătoare. Nu învățătorul de sat, care ne-a pus întâia oară în mână abecedarul cu scoarte tari și cu parabola fiului rătăcit. Acela de mult doarme în țințirul de lângă biserică cu sindrila mucedă de ploi. În locul lui demult, ne-a descălicat în sat un dascăl tânăr, care poartă mustățile rase, duminica pune manșete albe și gulă de cauciuc, cu cravată înodată strâmb; citește gazete politice și va fi în curând fără îndoielă deputat.

Cel plecat acum în lumea celor

drepti, e cel dintâi dascăl al nostru de oraș. „Domnu Preda dela Trei Erarhi”, căruia nu puține zile i-am amărit odinioară. Îl credeam aproape nemuritor. Înalt și uscat, cu hainele întotdeauna mirosind a naftalină și tutun, sgârcit la vorbă și râzând odată într-o lună, îl socoteam o mumie sortită să birue timpul. Nimic nu-l turbura din măsura cu care își cântărea glasul și își socotea pașii, aceiași, din fundul casei până la catedră. Generații trecuseră pe băncile roase; alte cataloage noi înregistraseră priceperea sau trândăvia celor cincizeci de școlari din clasa lui; se schimbaseră directori, elevii crescuseră și prinseseră aripi, alții se întorseră în oraș cu mustați groase și cuglasul bărbătesc; — domnu Preda, neclintit veghia la catedra lui, lângă harta României cu hotarele decolorate și lângă tabela cu negrul lucios și cu buretele albit de praful cretei. Printre noi crescuseră o sumă de legende, transmise din generație în generație, și înflorite de fantezia fiecăreia cu un nou amănunt. Unii spuneau că se ascunde Sâmbătă seara în odaia din fund, delă „Ursul Alb” și bea până 'n ziua când îl duce gardistul acasă de subsuori. Alții „știau” că adună bani, că e sgârcit ca Hagi-Tudose, și noaptea vântură între degetele uscate napoleonii cu care a umplut sertarul mesei. De fapt „Domnu” Preda” lupta cu sărăcia și într-o căsuță închiriată, cu livele în fund și cu nuc la poartă; își creștea din greu cei trei copii care-i împovorau văduvia. Am știut-o mai târziu, într'al doilea an de școală, când întâmplarea ne-a găzduit în vecini. De acolo, de peste zăbrelele gardului am privit întâia oară cu mirare în curte, la fetița cu șorțul roșu care se juca în praf, la cei doi elevi dela gimnaziu, cu șepcile albastre, cari învățau la masa de sub nuc. la

căinele cenușiu care dormea pe scări. Va să zică, „domnu” Preda”, era om ca toți oamenii; avea nechezurile lui, creștea un câine, avea găini pestrițe și negre în curte, își îmbrăca copiii cu strașuri curate; și nici nu strângea bani de aur în sertarul mesei, nici nu petrecea până la ziua la „Ursul Alb”. L'am văzut mai apoi, dereticând în ogradă, aruncând grăunțe la pasări, curățind pomii de omidă și certând servitoarea. Am știut că pe fetița o cheamă Nuți, și am înțeles că o iubește nemăsurat și neîndemânatic, cu stângăcia aceia a văduvilor care își caută în copil ceva din amintirea femeii pierdute.

Dar toate dispăreau când domnu Preda intra în clasă, cu hainele mirosind a naftalină și tutun; și cu același glas egal, striga catalogul, cerceta caetele, puneă întrebări întortoachi, și ne împărțea pedepse. Între noi și dânsul se puneă din nou un zid nepătruns. Și iarăși începeam a crede că trebuie să aibă o patimă ascunsă, care-i întunecă privirea, îi strânge buzele subțiri neîngăduindu-i nici o veselie și-l „face sgârcit la note”. O singură dată ne-a cucerit suflătele o jumătate de ceas, ținându-ne sub stăpânirea unei emoții pe care nu i-o cunoșteam, pe care nu ne-o cunoșteam. Era aproape de sfârșitul anului, în ultimele zile de Mai. Sălcâmi dela ferestre înfloriseră și prin geamul deschis vântul ne flutura un parfum jilav, de primăvară, de câmp și de pământ întinerit; o înfrigurare care ne nelișiștea în băncile noastre scrijilate de iscălituri. Cerul se vedea albastru și ne îndemna afară. Unul dintre noi, (Nucleș cel mic, unde o mai fi astăzi?), prinsese în podul școlii un liliac, îl închisese în ghiozdanul cartonat, și toate gândurile noastre erau fără voe ținute spre ghiozdanul acela. Toți răspunseserăm prost, gângăvisem lecția, nerăbdători așteptam să se sfârșească ora, pentru a ne năpusti asupra liliacului care stetea înghemuit în întunecul cutiei, cu aripile de gutapercă strânse și cu răsuflarea tăiată de spaimă.

Atunci ne-am trezit deodată cu ceriți de lecția bătrânului. Nu știam cum o începuse, nici prin ce tainic meșteșug, ne desprinseseră pe neștiute gândul dela ghiozdanul cu șoarecele înaripat.

Ne vorbea despre legiunea a XIII Gemina, despre Dacia romană; lucruri moarte pentru nepăsarea co-

pilăriei noastre. Dar prin nu știu ce nebănuită însuflețire care-i spărsese cumpătarea uscată, înviiase înaintea ochilor noștri nesfârșite șosele cu piatră albă, apeducte cu picioarele arcuite, cetăți cu ziduri cenușii, amfiteatre spațioase și băi cu bazine de marmoră; mine de aur și saline în care robii războiului ciocăneau sub bolți de sare translucidă. Din inscripțiile sarcofagiilor și a pietrelor funerare, din basoreliefurile monumentelor rupte și din efigiile monedelor desgropate de plugari în oale de lut, calăul copilăriei noastre căruia nu-i descoperisem vr'odată o tresărire de emoție; înviiase magic acea *Dacie felix*, despre care programul prevedea o lecție plicticoasă mai mult.

De unde găsisese alte cuvinte decât acelea din toate zilele? Cum de știuse omul acela avar cu graiul și măsurat în mișcări ca un automat; să sufle cenușa celor douăzeci de veacuri și să ne înfățișeze aievea, o lume romantică și misterioasă, care ne exaltă frageda noastră închipuire?

Nici unul n'a mai ridicat ochii spre geamul cu cer albastru și spre crângile albe de salcâm. — Privirile noastre fugeau cu vârful nuelii lucioase, căutând pe harta palidă, urmele nevăzute ale cetăților cu nume sonore și tainice: Napoca, Potaissa, Porolissum...

Sunase sfârșitul orei și brusca erupție a clopoțelului nichelat nu clintise nici un nerăbdător. Întâia oară ne desprinsesem cu părere de rău din bancă: atunci când încheind lecția, cu o ultimă incercuire a hotarelor cu varga albă, ne aminti că *Dacia felix*, nu va mai învia, nu mai poate învia nicio dată. În pauză, cu toții jurarăm solemn să ne facem oșteni și să alungăm ungurii. Stroescu, care e arendaș acum în nu știu ce județ din Oltenia, compuse chiar prima strofă a unei poezii brave și furtunoase.

Dar ora următoare, la lecția de aritmetică, Domnu' Preda și intrase în vechea crustă. Am căpătat cu toții note rele, câțiva am trecut la „genunchi” și gândurile ni s'au întors din nou la ghiozdanul cu liliacul uitat o clipă.

Apoi, s'a sfârșit anul, întâmplările ne-au risipit în alte ținuturi de țară; de orașul acela m-am despărțat, credeam, pentru totdeauna.

* * *

IUBITA CÂNTĂ

I.

VĂDOVIE

«Buzele-mi sînt văduve de sărutări
De cînd singură stau plînsă în iatac,
Și mă uit pe geam în turburi depărtări
Unde parcă mi te-a isgonit un vrac.

Și te-aștept mereu și nu știu de-ai să vii
Ca să mîngîi patima ce-mi arde 'n trup,
Unde cîntă-aflătea nouă vijelii
Ca albinele ce zumzăie 'ntr'un stup.

Știu că mă voiu ofili ca micșuneaua
Cînd o arde arșița 'n amiază ca para,
Știu că mă voiu trece 'n cet ca neaua
Cînd o soarbe 'n mii de cupe primăvara.

Pot să vie însă sute de ispite
Și să 'ntindă 'nșelătoare mini spre mine,
N'o să-ți fure nimeni patima, iubite,
Care-mi cîntă ca un cor de unde 'n vine»

Din volumul „Erotice” ce va apare la toamnă.

II.

INELUL

«Tu mi-ai dat inel de nuntă
Ca să-l port și să nu preget;
De mi-o fi gîndirea cruntă
Eu să-l văd sclipind pe deget.

Tu mi-ai dat inel de aur
Ca o panglică de soare...
Care meșter, care faur
L'a'mpletit din stele oare?

...Și de cînd stau și te-aștept
Și mă simt că's tot mai albă,
Și de cînd nu port pe piept
De cît lacrimile 'n salbă;

De pe degetu-mi subțire
S'au dus vechile inele,
Numai cel dat din iubire
S'a săpat adînc în piele.»

ION SÂN-GIORGIU.

Iar Domnu' Preda, și amintirea „*Daciei felix*”, mi-au apărut târziu de tot, într-o noapte când aburii alcoolului ne înpăieniseră ochii și mințile. La trei după miezul nopții, într'un cabaret cu miros acru de fum, de vin și de femei asudate. Vă amintiți? Era în prima toamnă după război. Masa noastră fusese înconjurată de toate stelele localului, nebunul de Vancea se urcase pe masă și striga chelnurilor să înecă femeile în vin. Fiecare dintre noi, își alăturase câte o vietate dintr'acelea cu obraji înviorați de fard, dar cu ochii stinși de meseria nocturnă. Nerăbdători, pipăind sânuirile căzute, înceștându-ne degetele umede, ne alegeam perechea cu care să ne sfârșim noaptea. Era târziu, fumul răgușise glasurile, florile veștede strivite pe masă miroseau amar, femeile amestecate de vin hohoteau sălbătăcite. Sfârșeam una dintr'acele nopți cari făcuseră odinioară faima bandei noastre. Și tovarășea mea, la nu știu ce cuvânt ofensator, începuse să plângă, cu coatele muiate în vin și cu părul desfăcut, în care Vancea plantase câte-va flori murdare și le stropea galant cu un sifon verde, care bâzâia pe gâtul de metal coclît. În desmierdările bete cu care încercam să-i potol-

lesc supărarea, i-am smuls atunci, nu-mi amintesc cum, mărturisirea orașului de provincie de unde o adusesse trotuarul. Mintise mai întâi. Dar cucerită poate de cumințenia ipocrită cu care o apăraseram de batjocurile voastre, sau numai din nevoia aceia a femeilor cari cerșesc câteodată, pe lângă banii dejunului și un cuvânt omenesc; îmi destăinui acolo, între paharele de vin vărsate și țipând, pentru a covârși sbieretele lăutarilor; orașul acela și întâmplările în care se amestecau deopotrivă așternuturi silnice cu amăgiri sentimentale. Era orașul copilăriei, iar femeia cu obraji leoaică de vin și de plâns, era Nuți, fetița cu șorțul roșu a domnului Preda. Vă amintiți? V'am stricat atunci toată petrecerea. Am smuls față de masă rostogolind paharele care s'au spart cu scrâșnete de cristal. Am urlat lăutarilor să tacă și am încercat să vă povestesc întâmplarea aceia melodramatică, și să-mi tângui copilăria pe care aduceam fragedă și albă, să o mînjim în văzduhul acela dospit de vin. V'am povestit și despre Domnu' Preda și despre după amiaza aceia cu liliacul ascuns în ghiozdan și cu lecția lui despre *Dacia felix*. Și v'a părut atât de ridicolă povestirea mea;

iar amintirea acelor apeducte cu picioarele arcuite și acelor sarcofagii cu inscripții șterse, v'a sunat atât de nelalocul lor în sala cu luminile albastre și trandafiri, și cu amorul cotate fix; încât ați început a sbiera cu toții pe aria la modă, sărind în jurul nostru într'un adevărat dans irochez și improvizând un cuplet, al cărui refren acompaniat de toate arcușurile lăutarilor sfârșia cu: Dacia felix, Dacia felix!... Vancea mai ales a fost neîntrecut. Am târît femeia împleticindu-ne amândoi până la o trăsură, ne-ați strigat în urma noastră urări obscene, și birja ne-a purtat pe străzi strâmbe, spre adresa abia gănvită.

Ea adormise cu pălăria răsturnată pe ceafă, cu picioarele ridicate prea sus în spatele birjarului, și cu rochia trasă dincolo de marginea ciorapilor. Nu i-am putut scoate nimic alt, decât mormăiala înleiată de alcool. Aș fi dorit lacom s'o întreb, să știu; dar fiecărei întrebări răspundea doar cu un sughiț care cutremura penele frânte ale pălăriei.

Se luminează de ziua. Becurile se stingeau în calea noastră. Măturătorii alungau noaptea cu valuri de praf. Resemnat și toropit de vin, renunțasem să mai întreb ceva și alături de femeie, cu mâna încheștată sub brațul ei umed, urzeam o melodramă, pe care cu eroism mă hotăram s'o aștern pe hârtie îndată ce voiu ajunge acasă. Străzile cu ziduri topite în ceața cenușie a dimineții, se perindau înaintea ochilor păienjeniți, și eu vedeam scenele, combinam actele, puneam în gura personajilor dialoguri patetice. Avea să fie ceva mișcător și tragic: dascălul acela de provincie rigid și aspru, care predica o morală severă și neiertătoare la catedră. În sufletul lui uscat, totuși o scânteiere omenească nebănuită. Emoția cu care evocase întâmplări

pentru totdeauna moarte din acea Dacie felix, scuturată din paginile cronicilor. Cei trei copii în care își concentrasem toată sentimentalitatea de văduv. Apoi războiul. Inventam aci ca necesitate scenică: moartea celor doi feciori, îngropați undeva pe front. Fata fugită de acasă și căzută în noroiul trotuarului. Și pentru actul final, pensionarul bătrân și singuratic din provincie; părăsit de toți și străin de toată bucuria Daciei felix, numai pentru noi înfășșit reînviată; murind cu un suprem blestem. Vedeam cele treizeci de reprezentații și o glorie coborită subit în aburii chefurilor noastre monstre.

Iar femeia de alături nu mă mai interesa decât ca obiect de literatură.

Realitatea s'a îngrijit însă să fie mai cruntă. A depășit melodramatica-mi fantezie...

Când înfășșit trăsura a terminat vagabondajul pe străzile întortocheate și s'a oprit în fața unei căsuțe marginase, mă hotărâsem să cobor femeia adormită, să o culc în patul ei pregătit pentru oaspeții amorului, și să mă strecor tiptil pe ușă, afară la aer, rătăcind pe ulițele răcorite, să-mi cuget „subiectul”. Rezemată de ușă, femeia dormind pe picioare, aștepta să deschid zăvorul, iar eu cu mâna nesigură de frig și de vin abia am reușit să găsesc gaura cheii. Am intrat într'o săliță întunecoasă; de aci în camera cu lumina umbrită și roșie. Plutea un miros înăbușit de săpun, de apă încălzită și de parfumuri calde și proaste; ca în toate odăile unde se cumpără în grabă iubirea. S'a lăsat să cadă în pat, toropită, trăgându-mă prin somn spre dânsa. Mă chinuiam să-i desprind copcile rebele, când ușa se deschise fără sgomot și cineva intra cu o cană de apă și cu un șervet împăturit, pe care le așeză discret lângă lavoar. Nu se vedea bine în cameră. Lumina dimineții era încă turbure, iar lampa prea slabă. M'am apropiat să-i deslușesc fața și să-i întind obișnuitul ban de mulțumită. Și atunci am rămas încrămențit, întâia oară în viață.

În fața mea era domnu Preda.

Acelaș, cu spatele încovoiat mai mult de bătrânețe; dar cu straele curate, șterse până la ultimul fir de praf și cu figura severă și impietrită, ca în zilele când ne învăța la tabela neagră, proba înmulțirii și cele nouă fericiri.

Nu m'a recunoscut. N,avea cum să mă recunoască. Incercam să pătrund prin ce misterioase și tragice căderi, prin ce înșiruire de umilinți și prin ce înăbușită și continuă adormire de conștiință a ajuns aci. Azistam la ceva monstruos și în afară de puțința unei înțelegeri. Și iarăși voiam să întreb, și iarăși simțiam nevoia dureroasă să aflu.

Atunci ați izbucnit voi la fereastră. Veniseți încărcăți în două trăsuri. Vă adusesese Gina, cea blondă. Și ați început a sbiera la fereastră, cu lăutarii împreună, cupletele care sfârșeau cu Dacia felix!

Ați stârnit toți câinii cartierului, vecinii au eșit în cămăși la ferestre, a intervenit gardistul și ne-am imbarcat din nou în trăsuri. Vă amintiți cu ce sălbatecă sete m'am abrutizat apoi în dimineața aceea?

Nuți, a rămas de atunci împodobită cu un nume nou. „Dacia felix”, a făcut senzație în lumea localurilor de noapte. Se pare că ați avut o inspirație fericită. I-a adus în anul acela oarecare faimă. Am văzut-o mai târziu într'o superbă limuzină cu pernele capitonate și în tovărășia unui tânăr care decide cotele la bursa amorului.

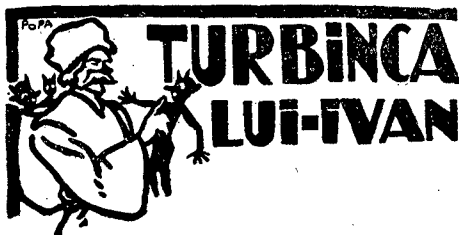
Și iată de ce eri, când poșta mi-a adus, târziu, în aceste ținuturi pustii vestea că a murit tatăl „Daciei felix”, gândurile mi s'au îndărăt spre toamnele copilăriei.

E frig aci. Și trist. Și singurătatea doare. Încep a se desprinde frunzele prea timpuriu vesteșede. Cerul a coborât aproape, cu nori vineți și răsfirați pe dealuri, unde vântul fășăie în porumburi uscate.

La noapte voi auzi, sus în înălțimile negre, tânguiera de copil a cocorilor cari pleacă.

C. ROBIL.

DOAMNA CALIOP

Mme Caliopi Dumitrescu este o poetă nou-nouă și încă una, care cultivă genuri, ce se socoteau irosite de războiul prin care am trecut. Mme Caliopi Dumitrescu, cântă armata românească și familia regală. Multe nu prea are de spus poeta nouă în jurul obiectelor inspirației sale. Volumul în care și-a adunat producțiile nu numără mai mult de de 16 pagini — format mic; și nu costă mai mult de 5 Lei — valută actuală. Dar modul cum autoarea știe să-și exprime admirația și respectul sentimentelor față de cei doi importanți factori naționali, trece deasupra ori cărei critici. Pentru a ne face o idee mai limpede, de cele afirmate, e suficient să cităm. Este vorba de M. S. Regina; poeta se adresează româncelor din nouile ținuturi:

»Să fiți mândre și voioase
Că aveți o regină aleasă
Peste nouă țări și nouă mări
Au pornit s'o caute flăcăi.«

Nu știm dacă regina noastră este măgulită de aceste revelații, care o pun într-o ipostază cu mult superioară îndepărtatei princese a lui Rostand. Tot ce știm e că autoarea a scris această carte — după propria mărturisire — ca să răspândească dragostea și mai cu seamă respectul de Majestatele Lor, printre ardelence, bucovinence și basarabence; și că la Cluj autoarea își desfășoară volumașul cu concursul poliției, tocmai în vederea acestui scop.

Intr' adevăr autoarea, care denotă ast-fel și rari însușiri practice, a înțeles că epuizarea ediției poate să se împlinească mai ușor prin comerțul ambulant; aspectul broșurelei, de altminteri ar fi și incompatibil cu un altfel de comerț. Și a mai înțeles autoarea că „manu militari“ se poate ajunge cu mult mai ușor la țelul dorit, decât prin banalele mijloace platonice, pe care le întrebuițau autorii până acum. A solicitat deci concursul poliției, care s'a grăbit să i-l ofere, acordându-i un sergent major de gardiști, ce-o însoțește din casă în

casă, din prăvălie în prăvălie; străjer neclintit, menit să observe și poate să noteze pe toți suspecții, cari ar refuza să coparticepe cu poeta la simțimintele ei patriotico-regaliste. 5 lei bucata și o desfășurare atât de strălucită; autoarea nu va regreta de loc frumoasele ei sentimente!

Pentru cei cari doresc să mai încerce o afacere la fel reproducem prefața volumașului, în care poeta ne explică în ce mod a ajuns la aceste combinații, care îmbină în măsură dreaptă poezia pură cu spiritul bunului comerciant.

„Simțind în conștiință, spune autoarea, și sufletul meu, că se manifestă; idei patriotice, chiar de când eram copilă!“

„Iubirea nestrămutată ce am simțit și simt pentru familia regală și armata română.“

„Am găsit logic să dedic, aparte câte o poezie, numai din pulsul inimei am avut această inspirație, despre iubire, admirație, recunoștință, și milă nestrămutate de tot ce au pătimit eroii plecați!... și cei rămași!“

„Părerea mea este că să se impuneze în memoria generațiilor prezente și cele viitoare, respectul, iubirea pentru neam și țară. Punându-le și câteva ilustrații, ca impresia să fie mai vie.“

„Voi împarte cu atâta dragoste, fraților de peste munți și Dunăre!“

Cu stilul, sintaxa și punctuația autoarei. Procedeu e deci simplu; îți faci părerea, dacă întâmplător ai rămas cumva fără ea — din mica copilărie; că trebuie imprimată în memoria generațiilor viitoare și prezente iubirea și respectul pentru neam și Țară; acestora două le adaugi câteva ilustrații autentice (broșurica d-nei Caliopi are două) ca „impresia să fie mai vie“ și pleci să le împarți cu toată dragostea și cu concursul poliției pe un preț destul de avantajos.

„Peste munți“ sau „peste Dunăre!“ Apoi te întorci de unde ai venit, cu o sumă destul de frumoasă.

Cât privește exprimarea iubirilor și sentimentelor de imprimat; aceasta este partea cea mai ușoară a afacerii. 16 pagini le umpli într'un ceas; versul liber care stăpânește acum poezia română te ajută de minune. Totul e, numai, să nu uiți a aduce în amintirea cititorilor — la fie care trei rânduri — pe rege, pe regină, armata sau invalizii de război.

ASCETISM

Uimit, măntreb de ce am răs
O clipă numai, înainte —
Și simt cum cruda remușcare
Se'nfinge'n mine ca un dinte.

De ce am răs? — și'mi pare că
Un diavol mic e-ascuns în mine:
Își bate joc, așa, deodată
Cu hohot larg, cu triluri pline.

Ca pietre, perlele de răs
Cad peste darurile vieții,
Și ca ciocane ascuțite
Pătrunde-avântul tinereții.

Și cad în fândări vechi icoane
Și mutilați îmi sânt martirii,
Profeții și îndrumătorii —
Și urlă'n mine neantul firii...

Și îndârjit mă lupt cu mine
Voind să'nalt iar armonia
Tăcerii pure, creatoare;
În mine vreau ca veșnicia

Să curgă ca un râu de aur
Prin feerii de paradis...
— Zădarnic îmi încrunt privirea
Și buza'mi mușc: — ca'ntr'un abis

Acelaș diavol râde'n mine
Cu hohot larg, cu triluri pline.

EUGEN RELGIS.

Atât. Incolo poți să scrii despre aceștia tot ce vrei; poliția n'are timp să mai „aprofundeze“ intensitatea simțimintelor tale față de patrie și tron.

Știind aceasta; cu drept cuvânt a exclamat M-me Dumitrescu într'un moment de plictiseală, tot necăjindu-se să compătimească invalizii de război:

»Tristă stam într'un colț
»Gândindu-mă la săracii ce stau
pe la porți
»Inima mi-a spus în taină
»Trimite-i la a lor mamă!»

— Vai! Madame Caliopi, Madame Caliopi...

MIHAIL KOGĂLNICEANU

(Radu Dragnea. Un vol. 262 pg. Cluj 1921.)

Intre cele câteva figuri, cari au jucat un rol adânc definit în orientarea politică și intelectuală a României de azi, Mihail Kogălniceanu e fără îndoială personalitatea cea mai reprezentativă. Contemporanii săi, au luptat unii cuce-riți numai de preocuparea momentului. Alții au fost conduși mai mult de impulsii intuitive și neraționale, pe care numai istoria le-a explicat și justificat mai târziu. Cei mai mulți au fost creați sau conduși de evenimente ori numai de spiritul timpului. Mihail Kogălniceanu singur apare ca un inițiator și îndrumător, împins dela început în drumul său de conștiință unei meniri istorice. În loc să suporte evenimentele ori să se lase condus de curente, le-a creat. El înseamnă, ca să lăsăm cuvântul dlui Radu Dragnea: „aspirația spre o cultură românească originală, în care să intre și să fie reprezentat poporul românesc, cu însușirile lui etnice; și ca aspirație spre perfecționarea poporului românesc prin cultură, înțelegând ca literatură, istoria, politica, organizația de stat, presa, pedagogia și știința, să dea toate la un loc, rezultatul unei culturi generale”. Apărând într-o epocă de confuză așezare, când nimic nu era sistematizat, și-a însușit rolul totodată eroic și ingrat, de priorist „ocupând în istoria culturi românești, poziția unui generator”.

Era firesc dar, ca cercetătorii epocii sale, să se oprească, întotdeauna stăruiitor asupra acestui introducător de civilizație europeană și creator de civilizație românească. Mihail Kogălniceanu, a inspirat astfel până acum o întreagă literatură. Studiul dlui Dragnea vine într-un teren unde au recoltat și alții, mulți și unii cu autoritate care apasă greu în critică și istorie. Dar cartea dlui Dragnea, cu orizontul lărgit dincolo de preocupările comunelor monog-

grafii; pare însăfășit fructul definitiv al unei cercetări care nu s'a mărginit la scuturarea minuțioasă și pedantă a prafului din arhivele vechi; ci ne așează personalitatea lui Mihail Kogălniceanu, vie în cadrul epocii sale și în istoria civilizației noastre; purtându-ne adesea și cu neobicinuită înțelegere, pe drumul atât de puțin bătut al considerațiilor generale.

Împărțirea capitolelor, e o indicație a sistemului și preocupărilor de care a fost cărmuit cercetătorul: anii de pregătire, caracterul, prioritățile literare, ideile istorice, ideile literare, ideile politice, elocvența și influența sa. Atâtea capitole, atâtea caracterizări. Ne vom opri la capitolul Caracterului, fiindcă găsim indicate și explicate acolo, aproape sintetic, toate laturile de activitate, toată atitudinea și toate concepțiile cari au condus fără abatere viața lui Mihail Kogălniceanu. Născut moldovan, Mihail Kogălniceanu atât în cultură cât și în politică ilustrează temperamentul nord moldovenesc, întreprinzător, tradițional și antirevoluționar. Alături de Gheorghe Asachi, C. Negruți și Mihail Eminescu, reprezintă concepția tradițională, dușmană revoluțiilor fie politice, fie culturale; în opoziție cu spiritul muntean, revoluționar, chiar atunci când ia atitudine tradiționalistă.

Și aci autorul caracterizează origina acestui tradiționalism.

„Moldova și tradiția moldovenismului” însemnau o familie îndestulată, o societate patriarhală, o boierime identificată cu țărâni-
mea, dregătornică în treburile lăuntrice, războinică în cele din afară, dar fără tendința unei nobilimi, de a stăpâni despotice, și o literatură manuscritică scrisă și transcrisă din generație în generație. Un echilibru sufletească”.

Cu acest echilibru sufletească, Kogălniceanu a simțit Moldova într-o continuitate cărturărescă. Iar la cristalizarea caracterului său, alături de acest echilibru moldovenesc se adaugă temperamentul familial. Două sute de ani, eforturile generațiilor din familia Kogălnicenilor au adunat o zestre intelectuală și un capital sufletească, pe care Mihail Kogălniceanu avea să le „socializeze”. Și aci apar iarăși două contraste între intelectualul „generație spontană” și intelectualul ereditat al multor generații de lentă și normală capitalizare sufletească; pre-

cis notate de dlul Dragnea, și în acord cu teoriile susținute de tradiționaliștii francezi.

„Cu cât intelectualii noștri sunt de origine depărtată, cu cât sunt urmașii unei familii de înaintași, cu cât sunt de „familie”, cu atât sunt sortiți unei vieți mai lungi, unei echilibrări sufletești, unei seninătăți mintale, unui optimism psihologic. Cu cât însă intelectualii sunt ei prima generație de intelectuali, cu cât sunt ei începătorii unei astfei de familii, cu atât sunt sortiți unei vieți scurte, unui desechilibru sufletească, unei creații chinuite, unei nimiciri mintale... Cei dintâi sunt ajutați de efortul generațiilor, cei din urmă de eforturile lor personale”.

Kogălniceanu a fost ajutat de efortul generațiilor. Și acești descendenții intelectuali își au pașii din viață dinainte scriși. Căci — și ne va fi ertat să cităm încă un lung pasagiu — atunci „când procesul acumulării a fost terminat, acela care-l pune în „circulație”, care-l face „productiv” nu se mai poate sustrage dela rolul pe care este sortit să-l joace. De aci înainte îl conduce în viață, acele forțe mistice ale înaintașilor, puterea nevăzută a tradiției, forța morților, muzica inauzibilă a sângelui. El nu mai este un om liber, e un rob al istoriei. Căzând în iobăgia testamentului, el nu mai este predestinat, el este delegat de-o comunitate de morți în viață. El nu se mișcă prin el însuși, ci numai prin ei. El este al lor. Când scrie, nu poate vorbi de el, pentru că el singur nu se vede în fața lor. Ca și unui comandant militar, ochii îi sunt la cei din fața lor, nu la el însuși. Când scrie, scrie despre alții. De aceia romantismul, exuberanța eului, este o proprietate aproape numai a celor fără neam și fără tradiție. Când vorbește, el nu vorbește în numele lui, ci în numele lor, al celor morți, — al istoriei. El nu zice *eu*, ci zice *noi*! El nu zice, cum zice omul politic fără ascendenți; în numele clasei mele, ci el zice: în numele neamului meu, în numele istoriei neamului meu. De aceia marii oameni politici, care au făcut unitățile naționale nescotind interesele de clasă, și chiar înălțurând interesele clasei lor, au fost urmașii unor familii cu rădăcini prelungite în timp. Arborele secular nu socotește felul de pământ în adâncurile căruia i se pierd rădăcinile. Socoteala aceasta și clasi-

ficarea stratelor geologice, o fac tinerile vârstare, când se plantează”.

Iar Kogălniceanu, moștenitor de ranguri boierești, dar coborât prin ultimul ascendent la rangul unui boerns, de clasa doua, prin acest complex de împrejurări, a trăit media sufletească a revoluționarilor burghezi, plătindu-și generos îndatorarea istorică contractată față de generațiile anterioare, dar împăcând în același timp tradiționalismul cu liberalismul.

Acest capitol, din care am citat irezistibil atâtea caracterizări, pregătește și explică toată evoluția omului care a hotărât orientarea noastră politică și culturală. Prioritar în literatură, Mihail Kogălniceanu provoacă trei genuri: critica literară, romanul și discursul de catedră. În afară de cel din urmă, scrierile celor dintâi două genuri fără deosebită valoare intrinsecă rămân numai pentru însemnătatea lor istorică. Cuvântul introductiv la cursul de Istorie Națională sau celelalte cuvântări de rai târziu, trăesc însă prin rara lor valoare artistică. D. Dragnea ne arată pe Mihail Kogălniceanu, și ca descoperitor al poeziei populare. Atât Negruți, cât și Alexandri și Alecu Ruso, nu au pomenit nimic despre poezia populară, până la primele sale îndrumări; pe când Kogălniceanu încă dela 1836, cere surorilor sale Balada lui Ghica Vodă, Lioara Hotinului, „ainsi que d'autres choses de ce genre”. Iar în anul următor, în „Rumänische oder Walachische Sprache und Literatur” scrie că sâmburile poeziei noastre naționale, sunt baladele și cântecele populare. Kogălniceanu e astfel cel dintâi scriitor român, care îi consacră — cu patru ani înaintea curentului favorabil poeziei populare — un capitol în istoria noastră literară.

În asenienea descoperirii studiul lui Dragnea abundă. Ele vor fi fără îndoială relevante de cercetători speciali. Noi ne-am mărginit în aceasta cronică sumară, a nota caracterul atât de nou pe care îl aduce d. Dragnea în câmpul pustiit și dilutant al criticii noastre. Și am înjumătățit notările noastre cu citații, fiindcă vor vorbi lectorului mai luminoși decât orice apreciere,

i. darie.

TEATRUL NOU.

Întrebările literare au învechit, și tot mai puțini sunt cei care aruncă plasa ipotezelor, în noianul cu tot mai mult noroi și mai singuratică mărgăritare.

Și totuși în domeniul inteligenței acest joc atât de folositor în inutilitatea lui chiar, poate să dea plăceri rare, sălbatice și cuceritoare sau reale, cum sunt până și visele. Ca cel ce aruncă rețeaua în adâncuri sau cel ce-și aruncă ochii din ascuțitul vârf al unei corăbii în căutarea noutății; dăinuiesc și în critică locuri prielnice pe lângă care trece vânatul ideilor.

Și astfel iată o clipă de pândă la porțile teatrului nou.

Un egoism aparent, ne va împiedeca să dăruim publicului toate gândurile. Sunt unele pe care le strângem încă alintători, cu teama de a nu fi vitregi părăsind în prada neînțelegerii frăgezimea lor. Alte din reflecțiile noastre, îndrăznim să le credem îndeajuns de trainice, mai ales când pot să nu pară noi.

*

Teatrul cel nou, îl închipuim necesar în puzderia pieselor moderne ce se aseamănă una cu alta și care dacă nu aduc mirosul lămpii de rapiță, la care, cum spuneau anticii, își storceau imaginația cei lipsiți de o idee luminoasă, poartă totuși pecetia marelui progres industrial.

Acest progres sau această decadență, — de data aceasta alegeți numirea, — am resimțit-o și noi nu odată, chiar când succesul actualității căuta să ne amortească rana. Privim teatrul nou de pe ruinele celui vechi. În pietrele așezate în semicerc acolo unde odinioară era capitala Daciei romane; trecutul trebuie să se îmbine cu prezentul prin veriga trecătoarei noastre vieți. Literatura unui astfel de teatru desgropat, în care fără a avea fama lui Reinhardt — un om de gust ar chema inspirația; ne dă credința că pe altarul jertfei din tot sufletul dăruite, ar veni toate geniile trecutului, ca acele umbre ale infer-

nului, pe care tot antichitatea spune că le atrăgea mirosul sângelui. Oare vreun înbogătit de război sau vreun bogat onorabil, înțelege cât se poate desgropa ca gând, odată cu cenușa vechiului teatru din Dacia Romană? Să presupunem împlinit gândul destul de întâi al nostru și mâine al tuturor, și alături de cetatea lui Mihai Viteazul, să ne închipuim în afară de procesiunile cu vieri și țărani etnografizați, pe care îi inventează gustul îndoelnic dar oficial al unui pictor; să presupunem zic, o reprezentare în ruinele vechiului teatru de la poalele Carpaților, sub orizontul ce ridică reazăm norilor, grămezi de stâncă, albastră.

Oare nu simțiți fiorul uriaș plutind peste mii de capete, atunci când la lumina întâiilor stele-vâlul de purpură al scenei se despică pentru ca să izbucnească teatrul nou? Subiectele aproape că le șoptește singur ecoul pietrelor. Auziți glasul?

Taine, delicatul critic francez, ca să nu pomenim decât lucruri cunoscute, dovedea luminos influența mediului asupra felului de a fi al artei. Da! clocotitoarea vale, mai mult de cât un pătimaș comitet ar porunci și ar înfăptui. Munca dintre artist și creațiune, ar recăpăta majestatea simplă a gestului cu care semănătorul își încredințează unui ogor binecuvântat, grâul. Cum spi-celor le ajută soarele; pieirea va veni numai pentru ceea ce de la început e sterp.

Prozaică obiecțiune, că un astfel de teatru e îndepărtat de Capitală. Dar pentru școală omul aleargă țări și mări; și pentru o izbutită pilduire ar fi venit nu numai în fiecare an noroadale, ci teatrul înviat ar învia alături cetatea moartă.

Iar când ploaia ar zvârli blăjine sulite de argint, același vâl ca și pe timpurile străvechi s'ar desfășura.

Mărginind desvoltarea mai departe în această direcție, în care descoperirile gânditorului au puterea de a întrece pe ale arheologului; revenim la o epocă mai recentă, din care se poate încă înoda un nou fir, asemeni celui prin care un erou a ieșit din zidurile întortochiate, în care Creta își păstra misterul.

Vicleimul popular, cu marea dramă biblică, jucată cu mijloace simplificate dar pline de farmec — acum când obiceiul se stinge — are puterea să fie cărbune din care să iasă marele teatru mistic modern.

Și de data aceasta voit ne res-trângem, arătând numai laturile „vechi” ale acestui teatru nou. Lărgit la mii, numărul spectatorilor; subiectul piesei se amplifică — un repertor se întrezărește, celor ce știu să ghicească taina prin care reatrul, îndepărtat de la adulter și vodevil, redevine nu numai clasic, dar și sfânt. Și arta cere astăzi mai mult ca oricând această purificare.

Decor și teatru și piesă, își capătă astfel stil, iar autorul o nouă libertate.

Dar lanțurile de carton ale convenționalismului se rup tot atât de greu ca cele de oțel. Iar vina nu o are publicul, care dă dovadă de înțelegere, chiar acolo unde critica mărunță își găsește praguri pentru capete mici.

ADRIAN MANIU.

LA REVUE UNIVERSELLE, No. 11 Tom. VI. 1 Septembrie.

Cercetând problema slavă în *L'Inconnue slave et la Russie de demain*, d. Albert Mousset, aduce o clară viziune a lucrurilor, pe care am subscri-o în întregime, de n'ar fi concluzia ostilă intereselor noastre și cu desăvârșire absurdă.

Ne-am familiarizat puțin cu haosul rus și pentru a ne consola de această ignoranță am stabilit concluzia aprioristică și prin nimic justificată; că sub o formă ori alta, țaristă, bolșevică sau viitoare republică democratică, Rusia constituie o permanentă amenințare a panslavismului pus în acțiune. Ori problema e mai complicată și *ideia slavă* e mai puțin ofensivă de cât o socotim în deobște; punând-o în opoziție cu pangermanismul, acesta într-adevăr primejdios și activ. Ideia slavă a fost formulată întâia oară de poetul Ivan Gundulic (1558 — 1638), autorul

Osmaniadei. Acesta vorbește prima dată de o rezistență solidară a slavilor, împotriva Turcilor, Magiarilor și Germanilor. După dânsul, preotul ceh Jura Krijanici, într-o operă unde se amestecă linguistica, istoria și politica; scrie cu un entuziasm himeric despre *națiunea slavă*. E drept ideea a părut însăși Rusiei, atunci atât de primejdioasă(?) încât Krijanici a plătit-o sub domnia lui Alexis cu exilul la Tobolsck. Abia după cucerirea Azofului dela Turci, sub Petru cel Mare, centrul de gravitate al speranțelor slave se fixează în Rusia. Domniile lui Petru cel Mare, Caterinei a doua și a lui Alexandru I contribuie la trezirea conștiinței naționale rusești, în contact cu slavii din Balcani, Austria și Ungaria. Un academician sârb, Stoianovici, a publicat o serie de cercetări care dovedesc că încă de pe vremea lui Petru cel Mare, slavii de sud socoteau victorii ale Rusiei ca proprii succese naționale.

Pe terenul ideilor însă, școala istorică germană din secolul XIX, fu cel dinăi exemplu și stimulent pentru slavi, care dădu manifestărilor un caracter mai precis. Din această mișcare, născu *Antiehitățile slave* ale lui Chafarik (183) și *istoria Bohemiei* de Palatsky. Slavii se pasionară pentru aceste studii și cunoscută întâia oară orgoliul de de rasă. Un slovac, Kollar, un croat, Kukuljevici, doi sloveni, Kopitar și Stanco Vraz, și un sârb Vuk Karadjici, formează pleiada de erudiți romantici care descoperiră popoarele slave fondul comun al culturii și tradițiilor lor. Această ofensivă științifică, pe care Renan o botează batjocoritor „filologia comparată transportată pe terenul politice” a fost preluată de unei epoci de agitație slavă, al cărei epilog îl trăim astăzi. Niciodată o erudiție pură nu a deslănțuit-o atât de mare putere explozivă și niciodată o astfel de mișcare nu a dat prilej să iasă la lumină un instinct popular latent, care de secole era gata să se transforme deodată, într-una din acele forțe elementare care nasc sau sfărâmă imperiile.

Primul congres slav, avu loc la Praga în 1848, stabilind relațiuni periodice între popoarele slave și elaborând un program de acțiune pentru popoarele care erau supuse dominației austriace și maghiare. Congresul a reunit 363 mambri, divizați în 3 secțiuni: ruso polonezi, iugoslavi și cehoslovaci.

Poetul și precursorul curentului

slavofil rus, a fost poetul moscovit Alezis Khomiakoff, mort la 1860 de holeră. El opune cosmopolitismului de idei și filozofiei lui Schelling de care erau pătrunși contemporanii săi; un sistem nou întemeiat pe obligația poporului de a-și menține ambianța sa originală de credință, obiceiuri și tradiții. Întâia oară rușii începeau să vadă o primejdie în invazia cugetării occidentale și încercau o rezistență.

Ideia fundamentală a școalei slavofile e că occidentul e în plină putrefacție și misiunea Rusiei e să se păzească de orice contaminare pentru a juca rolul de regeneratoare pe care i l-a hărăzit providența.

Găsim dar în aceasta latură psihologică și provedințială a tezei slavofile, o înconștientă reminiscență a construcției filozofice hegeliene, de unde a eșit ultranaționalismul german. Totuși mișcarea slavofilă, care a jucat un considerabil rol până la declararea războiului mondial, nu a implicat în ordinul politic nici o idee de cucerire și nici un prozelitism prin armă. Era o idee pur defensivă. Apogeul slavofilismului îl marchează congresul dela Moscova în 1857, de la care s'au abținut numai Polonezii, protestând pe aceasta cale împotriva represiunii dela 1863. De la această dată, ideologia slavofilă nu urmărește decât eliberarea slavilor oprimați de Turci, Maghiari și Germani; iar în lăuntrul Rusiei, punerea în valoare a virtuților naționale.

Astăzi, cu toată eliberarea celorlalte popoare slave: polonezii, cehoslovacii și iugoslavii, și cu toată chaotica situație din Rusia, ideea slavă nu a scăzut. Zicem cu „toată eliberarea” celordintâi; fiindcă s'ar părea că odată libere aceste țări ar putea fi cucerite de egoismul limitat în orizonturile lor naționale. Ori, deasupra hotarelor și intereselor diplomatice, ideea mistică a slavofilismului durează și va însemna un element principal în viitoarea dinamică europeană. Iar în reconstituirea Rusiei, e neîndoios că slavofilismul, școală din sinteză națională, va juca un rol decisiv. Regimul iudeo-asiatic al lui Lenin nu poate avea rădăcini adânci fiindcă pe alocurea e în contradicție ca însuși spiritul maselor.

Concluzia dlui Albert Mousset, este ca Franța și aliații să se abțină de a împiedeca eforturile Rusiei ce va renaște — ori care ar fi ea — pentru a-și câștiga hotarele

vechi, exceptând Polonia. Deci cu generozitate, sacrifică toate statele de barieră create între Rusia și restul Europei, începând de la Baltica până la Prut. D. Mousset, ne sacrifică și Basarabia. Inutil a discuta dar.

A doua concluzie mai logică, e aceea că toate statele Europei, trebuie să renunțe a impune Rusiei cutare ori cutare formulă politică internă. Aceasta fiind o chestiune care îi privește numai pe Ruși.

c. p.

«IL CONVEGNO», An. II. No. 7, August 1921, Milano.

Revistă literară și artistică, dând îndeosebi studii literare, monografii și cercetări critice. D. Francesco Ercole analizează prologul Poemei Sacre al Divinei Comedii, cea mai plină de simboluri dintre poemele acestui gen, de până astăzi. Dovadă, interpretările nenumărate care au alimentat o adevărată bibliotecă de comentarii dantesce.

D. Ercole analizează cu catechismul în mână, prologul. Poetul divin — il divino poeta — începe găsindu-se într-o pădure din care nu mai poate ieși: pădurea păcatelor. Și de aici nu poate ieși nimeni fără grația cerească, perfectă sau imperfectă. Grația aceasta o întru-chipează pentru Dante, Virgiliu. Pornind la drum, spre a ieși din păcat, Dante e supus tentațiilor de tot felul, personificate fiecare (vezi cele 3 fiare); e împedecat mereu, pentru că grea e calea adevărului. Cele trei fiare sunt: violența, aviditatea, fraudă.

Ni-se documentează cu citate că întregul prolog e întemeiat pe studiul meticolos al catechismului. Și cu toate că această cercetare e din cele mai grele și complexe, Dante nu greșește nicăieri: pornind dela grație, dela considerațiunile cu privire la starea spirituală a celui ce se află în păcatul strămoșesc și a celui cu păcate actuale, și trecând prin seria de păcate, ușoare ori grele; alcătuește ca un fel de tratat catehetic, în care e atât de palpabilă dorința

de a ajunge la acel «Sommo bene», care îl preocupă în toată poema.

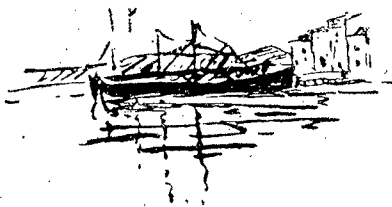
Studiul «Prologului» e de aproape susținut cu citații și confruntări, unde e necesar, cu cealaltă operă vestită a lui Dante: «Vita Nuova».

Restul revistei e dedicat beletristicii, proză mai ales; poezia fiind reprezentată numai prin una în dialect.

Mai găsim recenzii și o interesantă revistă a revistelor: nu se face recenzie acestora, în schimb se dau pe 4 pagini, clasate pe categorii titlurile studiilor și lucrărilor din revistele europene; îndreptând astfel cititorul cu acest «Argus» al revistelor, spre materialul ce-l interesează.

DIE ZUKUNFT, 1 Sept. 1921. Profesorul Nicolai, autorul «Biologiei Războiului» vorbește despre calvarul său înșirând cele multe atacuri îndurate pe urma pacifismului dela colegii săi cu renume mondial: Harnack, Meyer, etc. Reacțiunea pan-germanistă e în plină activitate.

DEUTSCHE RUNDSCHAU, 1 Sept. 1921. Cuprinde între multe altele o recenzie asupra scrisorilor și aforismelor lui Franz Marc. Cine cunoaște mișcarea expresionistă a întâlnit desigur numele acesta între cei dintâi pictori cari au încercat cu mult succes să spargă tradiția imitării naturii prin artă. Scrisorile sale sunt tot atâtea mărturisiri de credință — și ca importanță pentru istoria artei și estetice, pot fi puse alături de celebrele scrisori ale lui Van Gogh. El a căzut în războiu în 1916 într-o vârstă care lăsa să se întzearească o evoluție spre culmile cele mai înalte ale spiritului omenesc. Într'un aforism simplu avem tot crezul său artistic: «Eu văd tot mai mult în dosul lucrurilor, sau mai bine zis prin ele, — un înapoi pe care lucrurile îl ascund de multeori într'un fel rafinat — nă-lucind omului ceva cu totul diferit de ele înșile. Fizical — e poveste veche: noi știm astăzi ce e căldura, sunetul și greutatea, sau cel

puțin avem o a doua interpretare, cea științifică. Sunt convins că înapoi acesteia mai este una sau sunt încă foarte multe. Dar această a doua interpretare a preschimbat temeinic spiritul omenesc, cea mai mare variațiune de tip ce-am expeditat-o până astăzi. Arta merge acelaș drum, firește în felul ei. A găsi acest fel e problema noastră».

NAPKELET. — Anul II No. 17. Cluj.

Prea multă politică în detrimentul literaturii. Poezia altă dată bine reprezentată, se reduce la câteva versificări palide, așa încât fără voe degetele frunzăresc în grabă, foile până la sfârșit, unde găsim de obicei o vastă și variată materie informativă.

În cronică mărunță, relațiuni importante bibliografice, privitoare la Ungaria, pe cari le notăm fiindcă găsim o vădită analogie cu stările de lucruri dela noi. Autorii noi, sau operele nouă ale celor vechi, n'au apărut decât sporadic, în ultimele 18 luni. În schimb toți editorii s'au năpustit asupra publicațiilor vechi. Astfel, remarcă informatorul, d. Köhalmi, scriitori surghiuniți din literatură, ca Biró Lajos și Szép Ernő, au fost reeditați, pe lângă alți scriitori străini, de regulă scriitoare *obscure* (?) ca *Ellinor Glyn*, Croker, Marlitt. Și în Ungaria, ca și la noi, abundă traducerile, în cele mai multe cazuri, tot ca și la noi neselectionate. Dar abundența traducerilor are și partea bună: nu va trece vreme, și ungurii vor avea operele lui Dostoievsky, Zola, etc., în ediții complete. Îndeosebi e preferat Anatole France, ale cărui opere literare au fost editate toate, venind acum rândul scrierilor sale de alt ordin. Informatorul remarcă lipsa traducerilor din nemțește (abia 4 apărute într'un an și jumătate) și explică aceasta prin faptul că, avându-se contact nemijlocit cu autorii din fostele puteri centrale, se respectă încă dreptul editorial; câtă vreme față de celelalte state, cu toate drepturile garantate de convenții, se operează ca în codru.

Astfel au apărut cu grămada traduceri din scriitorii aleși cu o ma-

lițioasă desfidere a regimului hortist; ca France, Zola, Barbusse, Rolland, Gorki, Shaw, etc., deși regimul terorist exercită o censură de fier. Ideile acestora, răspândite direct sub o semnătură maghiară, nu ar fi găsit îngăduiala tipăririi.

Dintre traduceri mai importante apărute se remarcă: Purgatorul (Dante) de poetul Babits, Rougon-Maquart (Zola), Marele Decameron (100 nuvele din 100 scriitori străini), Eugen Onegin și Dama de pică (Pușkin) etc.

Ady, revoluționarul, a devenit poetul cel mai iubit al ungarilor, acum după moarte. După ce au fost editate și reeditate toate volumele sale, un editor speculant s'a apucat să-i editeze și articolele de ziar, fără selecție. În schimb, Petöfi, dispărut de zece ani din circulația librăriei, n'a găsit decât un editor. Au apărut „Cele mai frumoase poezii” ale sale, omițându-se cele revoluționare, adică tocmai cele mai frumoase (să ne amintim numai Apostolul).

Informatorul lui „Napkelet” află că diferența de valută, permite editorilor să trimează cele mai multe din publicații în străinătate; din considerațiunea acestora s'a luat în proiect să se trimită cărți și ungarilor din America.

În altă parte aflăm despre un nou curent literar, *zenitismul*, ilustrat de: croatul Liubomir Micici, sârbul Tokin Bosco, și neamțul Ivan Goll, la care s'au atașat: poezii Virgil Poliansky, Marcel Sauvage, (francez) Dargan Public (croat), și Alfred Sperber (german). Reședința lor e Zagreb (Jugoslavia), unde scot revista „Zenitul”, prin care declară război întregii ordine de stat din lume, propagă ura, singura neconvențională, urmărind intronarea altor situații, bune, (Zenitul!) pe ruina celor vechi. Din manifestul-program citez: „Nu voim să vă îmbrățișăm, idolatriilor, nebunilor, oilor, politicianilor, sifiliticilor; — vă urâm, vă urâm, vă urâm!” Și mai departe: „Cu ozon, raiu și hidrogensuperoxidă vă vom spăla gurile și inimile, ca să puteți pași, ca oameni, fără însemne, cu capul gol, fără joben, fără șapcă de șofeur, spre soarele deschis, fără să vă îmbolnăviți de insolație sau encephalită letargică”.

Direcția este deci anarhistă. Ni-se dă și o probă de felul literaturii curentului, evident, și cum era de așteptat, dadaistă.

Cărți pentru popor, cărți pentru școlari.

Cine se mai îngrijește de ele, cu alt gând de cât al editorului care își cântărește câștigul? Se apropie iarna cu seri de veghe, când și plugarul abia deprins cu silabisirea buchiilor, simte nevoia de ași purta degetul stângaci pe șirele negre ale cărții din care să culeagă un sfat, ori amăgirea unei istorisiri cu frumuseți naive. S'au deschis școlile, ce carte ade-menitoare am pus în mâinile copiilor? Cele câteva asociații de cultură, între care „Astra” în fruntea tuturor a rămas credincioasă unei scumpe tradiții; — abia mai luptă cu dificultățile. Publicațiile pentru popor, cele care pompeză adânc din adâncul bugetelor, nu mai urmăresc decât cuceriri politice. Odinioară găseam autori care-și făcuseră o specialitate și o misiune generoasă, din scrisul pentru popor. Astăzi sunt înlocuiți cu scormonitori subvențiilor.

Visam o unificare a sufletelor, făcută de jos în sus, prin cărți priceput alese care să apropie pe aceiași pagină deopotrivă înțeleasă și deopotrivă simțită răzășul din ținutul Sorociei și moțul de pe valea Arieșului. Avem în schimb gazete care le aruncă deopotrivă în suflet neîncrederea și vrăjmășia celei mai neguroase politici. Există o Casă a școalelor, cu o secție ori o direcție de editură. Editat-a în cărți effine și zefuite curat, scrisul lui Donici, Ispirescu, Anton Pan, Creangă? Pentru școlari și tineret din toate ținuturile alipite, spre o unificare prin cultură și singura temeinică; tipărit-a aceasta casă a școalelor clasicii noștri, începând cu Grigorie Alexandrescu, Lazăr, Asaki, Ghica, Alexandri, Odobescu, Eminescu? Înșirarea cărților ce așteptam, poate merge mai departe de cât ar dovedi cu tiparul un mare institut grafic în cinci ani. Casa școalelor a găsit însă alte opere, ale contemporanilor și nu a celor mai de frunte; pentru a le trimite să fină locul lui Alexandri, Ghica ori Eminescu, în bibliotecile școalelor sătești. Cine nu-și poate închipui ce emoție de rară și românească artă, va simți Gheorghe al lui Toader din munții Bihorului, la lectura patrioticelor versuri sugubește și siropos sentimentale; scrise de d. George Ranethi în bodegile refugului...

Și dacă oficialitatea, inertă ori generoasă numai cu inițiativa celor ce știu face anticameră; nu a cugetat până acum la acestea toate; nu e locul să o facă marile institute de editură? E o afacere bună. E și o facere de bine. E și o datorie plătită celor mulți și simpli, cari cu jerfa lor nepregătită sufletește, ne-au rescumpărat atâtea, ale noastre căderi.

Triste reflecții ne-au provocat cele două reviste de artă grafică, apărute în tipografiile românești. Se numesc: «Arhiva Grafică» una, «Revista Artelor Grafice», cealaltă. Pe coperta celei din-ai stă scris anul al II-lea, a doua a ajuns deabia la numărul doi și s'a oprit. Și ne întrebăm ce vor fi voind să ne învețe?

«Arhiva Grafică», cel puțin e o oroare. Pare creiată, pentru a ne învăța prin exemplu ce înseamnă prostul gust în tipar. Și reușește. De mult nu am văzut ceva mai monstruos, chiar în vitrinile librăriilor noastre unde editurile își dau dealfel toate silințele să acumuleze tot ce există mai stângaci și sălbatec în știința imprimeriei. Coperta o recomandă dela început. Înăuntru găsim și sfaturi practice de toată frumusețea, ca de o pildă:

— «Regale. Casele și fundamentele se păstrează în rafturi numite regale. Regalele au deasupra un pupitru oblig (la noi se spune, oblic) și terminat cu o ramă da oprirea casei, pusă pe deasupra la cules. «Atât! Băiatul care ne aduce corecturile ar fi putut spune ceva mai mult.

«Revista artelor grafice» pare inspirată de intențiuni mai generoase. Gravura de pe copertă e chiar o carte de vizită ade-menitoare. Înăuntru însă, dacă găsim sfaturi cum «trebuie» făcută o carte frumoasă, nu găsim și o ilustrare a sfaturilor, prin exemplu. Dimpotrivă. Chiar deasupra acelei pagini o vigneta oribilă și la sfârșit tam-nesam, un Beethoven, pus acolo, fără îndoială fiindcă se găsea clișeu răstăcit prin tipografie. Și dacă n-ar fi desenele, toate, literalmente toate odioase, revista și-ar împlini poate în parte, menirea. Materialul e adunat, cu pricepere, se cercetează publicațiile streine de specialitate, se arată îndemnuri spre respectul câtorva reguli de bun gust, ce nu trebuie călcate. De ce însă desenele culese de prin rămășițele tipografilor? Și de ce la al doilea număr în loc de îmbunătățiri; mai puține pagini, tipar mai îngrijit și acea repetată sgăr-cenie cu clișeele?

În tipografii și institute grafice și de editură, s'a plasat în ultimul timp peste un sfer de miliard. Și socotim pentru a ajunge la aceasta cifră numai câteva întreprinderi, numărate pe degete. Din contribuția acestora, a tuturor nu s'ar putea tipări o publicație de specialitate, care să fie și mândria și îndreptarul breslei?

Un cerc brusc luminează zidul în fund. Sala exclamă «Ah!». Ea sărbătorește prin această rumoare ce simulează surpriza, o emoție de care e sigură.... Visul mulțumei începe.»

Astfel evocă *Lules Romain*, în «la Foule au cinematographe», această pasiune colectivă și aproape stupidă a mulțime pentru înșiruirea aventurilor lui Judex, a omului mascat și a nefericirilor hazlii mimate de Prince ori Charlot. Și în sălile întunecate, în sunetul monoton al pianului mecanic, spectatorii neclintii în stalurile îngheșuite devoră dramele sentimentale și jalnicile comedii; cu aceeași voluptate cu care odinioară grecii împărțeau suferințele lui Edip, Prometheuși ori ale Antigonei. E neîndoios o

cădere. O tristă biruință a mașinismului. Emoția dramatică se bagatelizează, iar gustul mulțimei denaturat fuge cu oroare de arta cea pură, care nu-i poate oferi amăgirea decorurilor somptuase și a calcavadelor în pampasurile cu vegetația exotică.

Privim deci cinematograful cu dispreț, ca o distracție vulgară. Dar împotriva tuturor filipicelor, el fură tot mai mult spectatorii Teatrelor. Creiază o mentalitate, sentimente și pasiuni ce ne scapă și cari, nesimțit metamorfozează publicul. Naște o psihologie încă virgină ceretărilor. Are eroi favoriți, drame cari storc lacrimi și cari obsedează reveria grisetelor ce și-au depus la casă, pentru un bilet verde, toate economiile săptămânii.

Gândeam la acestea ascultând în tramwai, dezolarea a două fetișcane cu ochii codați, nemângăiate de moartea atât de neașteptată și timpurie, a Franciscăi Bertinij actrița care știa să plângă pe ecran cu lacrimi atât de rotunde...

Rabindranath Tagore va apărea în curând în românește la una din editurile bucureștene în traducerea d-lor Al. Busuioceanu și Nichifor Crainic. Au fost traduse: „Naționalismul“, Teatrul, „Sadhana. (Drumul către perfecție)“ și „Luna în creștere“ (poezii). Vom avea astfel reprezentate în românește aproape toate genurile scriitorului indian.

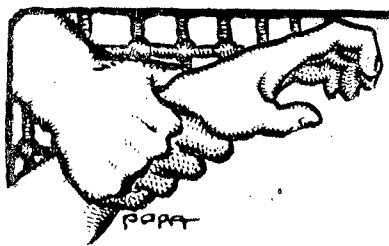

Poetul simplității rustice și al credinței naive, Francisc Jammes și-a văzut împlinit visul. Acel cuiub care să rămână adăpost numeroșilor săi copii, acea „batrână casă câmpenească, cu vie, câmp de fâneată și o ață de pârâu“ sunt astăzi proprietățile sale la Hasparren; cu burgheze acte de notariat și documente de stăpânire.

Di Marcel Provence provestindu-ne (vezi la Revue universelle) o vizită la Francisc Jammes, pe vremea când încă îndura și anelele proprietarului său din Orthez, reproduce un interesant pasaj de convorbire cu delicatul poet francez. La rândul nostru îl oferim în traducere cititorilor, pentru frumusețea eticece ce degajă din el.

Vizitatorul lauda simplitatea și lipsa de orgoliu a copiilor lui Jammes. Poetul îi răspunse:

— „Copii noștri sunt crescuți în așa fel, că ei nu vor ști să-și facă

o vanitate din ocupațiunile părinților lor. Eu i-am învățat că meseria mea este ca și a altora, nici mai mult nici mai puțin onorabilă ca acele ce practică părinții tovarășilor lor de școală sau de joc. Astfel meseria mea li se pare tot așa de naturală ca cea a directorului ferestrelor, a cizmarului, butarului, grădinarului, veterinarului, a percepătorului comunal, a pădurarului.“

La noi câți din acei ce și-au însușit câteva idei și înțelese o frază sau mormăie câte va vorbe în parlament, nu se cred de o „rassă“ omenească deosebită, ce merită a fi transmisă moștenire de căpetenie ordaslelor în totdeauna „de viitor“! Iar mai departe:

— „Mi-am educat copiii, reia poetul, în credința că toată demnitatea muncii stă în pioșenia cu care se săvârșește. Ei știu că orice lucru trebuie să fie modest și practic, și că cizmarul care nu pingește pantofii clienților lui cu carton, cofetarul care nu întrebuințează margarină în loc de unt, poetul care nu-și jefuește confrății, sunt oameni respectabili.“

După cum se vede prăjiturile literare fabricate cu margarină poetică, nu sunt un produs național român. Se mai plâng și alții...

Impinirea celor opt ani de la moartea lui Vlaicu, ne-au adus dureroase destăinuri, cari tipărite în ziare mărginașe n'au avut cum străbate dincolo de un îngust cerc de lectori. Și se cuvine a face tuturor cunoscute această rușine. Ni se spune că un motor de aparat — și Vlaicu le înbina cu mâna sa — după ce a servit pentru scos apă și alte munci degradatoare, se află astăzi la mecanicul Reșch, din Orăștie, întrebuințat la treieratul grânelor pentru nevoile domestice. Modelul aeroplanului, zace de asemenea undeva, într-o șură cu aripile rupte; unde fără indoială își găsește noaptea culcuș înaripatele de curte. Ne amintim încă, umilitoarele pelerinagii ale lui Vlaicu, pe „lașurile“ ministerelor, până a biruit

nepăsarea oficială și a putut infiripa mașina care l-a ridicat pe aripi de pânză în albastru. Stă scrisă acolo o pagină urâtă ce nu a înroșit încă îndestul obraji celor de atunci. Se scrie acum, a doua pagină, mai urâtă, ce nu roșește obraji celor ce au îndatorirea să adune cu mâini-pioase aripile sdrobite cari au sburat.

Știm, există undeva, în Capitală, pregătit un monument. Acolo se vor face cu un prilej, ori altul, comemorări cu discursuri, defilă și alte desfășurări de pompe oficiale. Discursurile ocazionale așteaptă gata confecționate în sertare.

Dar nu aceasta, așteptăm. E o serbătorire a morților prea mult publică, și prea puțin pătrunsă de acel cult, ce nu se cere declamat pe un soclu, în haină neagră și cu decorații atârinate la rever. Lipsește acel cult al civilizatului, care înainte de indignarea presei fără putere, ar fi simțit din propriu îndemn îndatorirea să culeagă sfărâmurile risipite într-un muzeu, care să fie și un altar. Cine s'o facă?

Cei umili doar, îi păstrează o singură amintire, sub chipul unei fotografii afumate, care atârână în casele sărace, „la loc de frunte, sub grinda mare, deasupra mesei.“

Partidele politice din România, sunt obiectiv și vioi studiate, într'un articol din *Le Monde Nouveau*, semnat Edmond Sejour. Un scurt istoric al evoluției noastre de viață constituțională, unde „litera Constituției a fost întotdeauna observată și spiritul întotdeauna ignorat“; aduce cititorul până la sistemul celor două partide liberal și conservator; care peste o jumătate de veac și-au împărțit guvernarea prin rotație aproape automată. Se spun cu acest prilej și câteva adevăruri aspre:

— „Contrar spiritului constituției, în loc ca Ministerul să fie emanația Parlamentului, camerele s'au ales până acum după voința și indicația guvernelor.“

— „Ficțiune de asemeni și distincțiunea între partidele liberale și conservatoare, acestea nu diferă unul de altul nici prin doctrină, nici prin program, nici măcar prin metodă. Constituesc mai degrabă clientela

politică personală a șefilor de partid și statelor-lor majore."

Totuși peste 40 ani, această ficțiune constituțională, a dat României o prosperitate prodigioasă, ceeace în seamă că nu există sisteme rele de guvernământ, ci numai oameni răi de guvernământ.

Politica noastră în decursul marelui război e încă just și obiectiv explicată; căutându-se mai adânc; în elementul istoric, psihologic social, și economic, motivarea atitudinii diferitelor partide, care un moment dat împărțiseră țara în două tabere. Ne surprinde însă, cum după ce se dovedește o neobicinuită documentație în întreg studiul, atât asupra ideilor, cât a orientărilor și persoanelor, autorul prezintă neașteptat pe al Dl Lupu, ca șef al... socialistilor din Parlament, admonestându-l pentru intervențiile sale necoordonate; dar recunoscându-l ca singur personaj marcant din grupul... socialist.

Asta firește pentru a nu se sparge complet tradiția de informații fanteziste a le străinătății...

Am scris tot aci, cuvinte în zadar risipite despre necesitatea cărților românești în America, unde avem câteva sute de mii de conaționali, cari așteaptă să se împărtășească din bucuria atât de prețuită pe tărâmurile îndepărtate, a scrișului românesc. De fapt știm cu toții, că printre acești frați asvârlîți de soartă departe, în lumina aprinsă a celei mai vertiginoase civilizații, se găsesc cu mult mai rar analfabeții, decât aci, în țara natală.

Se tipăresc acolo ziare, cu tiraj superior gazetelor românești din Ardeal, din care de altfel se alimentează.

Dar acești frați de departe, muncitori, cari jertfesc indetult economii pentru a înțreține gazete și societăți de cultură; așteaptă zadarnic și bibliotecile românești, fiindcă editorii noștri sunt preocupați de gândul cum să speculeze mai cu succes școlarii din România liberă.

Am fost îndemnați să readucem acestea în discuție, de știrea unui confrate maghiar, care ne informează că editorii dela Budapesta au scris în fruntea programului lor, răspândirea cărților ungurești între conaționali, mai puțin în număr de cât ai noștri, din Statele-Unite.

Acești editori, după experiența făcută în Statele vecine Ungariei, au găsit că grație diferenței uriașe dintre valuta lor și valutele străine, pot să realizeze beneficii enorme peste granițe, pe lângă formidabila operă de propagandă națională ce împlinesc cu aceasta.

Ce ar fi, dacă pilda ar da de gândit și editorilor noștri? Doar spre simplitatea calculelor de beneficii, leul se apropie precipitat de coroana Ungară.

Ne-am alege cel puțin cu atât de pe

urma deprecierei paralei noastre, iar românii de peste Ocean n'ar fi siliți să cumpere drept carte românească, aventurile călugărului Rasputin.

O broșură, cu textul mai puțin rigid de cât al obșteștilor dări de seamă și anuare, ne face cunoscută activitatea „Institutului de orbi și surdomuți” din Cernăuți, în decursul trecutului exercițiu. Un dureros interes, ne întoarce din când în când ochii spre acești copii, pe care o vitregie sălbatică a naturii îi lipsește de voluptatea celor mai elementare senzații. Un orb și un surdomut, întâlnit întâmplător la un colț de stradă, unde veghează de obicei tradiționalul cerșitor; nu mai impresionează de cât pe simpli, cari sunt mai aproape de suferințele primordiale, și mai direct umani. „Civilizații” nu înțeleg această suferință de cât prin prizima și prin intermediul literaturii. Dar o școală întreagă, unde nu întâlnești nici un singur copil normal și unde a este fragede creaturi pentru totdeauna infirme, învață cu toate acestea a scrie, a citi, a calcula și în sfârșit a corecta vitregia destinului, ne pare cu deosebire mișcător și demn de o mai necântărită generozitate din partea statului.

Și nici odată nu am înțeles mai adânc tragedia lui Pan, orb și bătrân din poezia lui Blaga de cât când am recitat-o substituindu-ne elevului orb Gheorghe Costineanu, care a rostit-o între colegii lui asemenea fără vedere la serbarea de sfârșit de an:

„... Picurii de rouă-s mari și calzi,
Cornițele mijesc,
Iar mugurii sunt plini...
Să fie primăvară?”

Frumos, și poate plin de făgăduiala unor roade bune, a fost gândul tinerilor, cari au făcut să apară „Viața Studențească”. Am primit cu rezervă apariția celor câteva numere de până acum; — mărturism; — cu teama că avem iarăși de aface cu o tribună a unor nerăbdători ce se grăbesc a-și vedea slova tipărită. Câte-va cazuri anterioare ne îndreptățeau a o crede. Se dovedește însă că „Viața Studențească” a adunat în jurul său un tineret dornic de o

activitate mai precisă și fecundă de cât simpla tipăritură a unui monitor studențesc. Cu prilejul unei călătorii de propagandă în Ardeal, patru studenți din jurul acestei publicații, înpresionați de lipsa cărților în satele românești; au înființat 27 biblioteci populare, aducând cazul la cunoștința Ministerului de culte și Arte, Casei Școlilor și Casei centrale a Băncilor populare, întru ajutorarea inițiativei pornite. Iar printr'un apel adresat colegilor și publicului au adunat prin mijlocul cărții, pentru țărani cărora tiparul nu le trimitea până acum, de cât hrana intelectuală îndoielnică și dizolvantă a publicațiilor și ziarelor politice. E o pildă frumoasă. Și drept încurajare pentru această generoasă pornire a tineretului, câte-va Bănci (le cunoaștem și noi) au refuzat până și plata abonamentului; cei 40 lei ce s'ar fi convenit să sprijine publicația studenților. E drept, aceste bănci n'au descălicat în Ardeal pentru a înființa biblioteci populare, sprijini vre-o mișcare culturală ori alte asemenea răstăciri. Aveau ceva mai bun de operat. Și operează. Ca în colonii, mă rog.

Însfârșit pictura viitorului se precizează. Obosisem și eram dezorientați de impresionism, futurism, naturism, cubism, dadaism, ideism și alte variații pe aceieși temă. O tinăra artistă finlandeză, Dra Trudi Brididi, a inventat o pictură nouă, ultimul strigăt al rațiunii; pe care a și botezat-o, pur și simplu lsm. Meditând mai îndelung asupra evangheliei cubiste dra Brididi s'a convins că operele cubiste nu corespund teoriilor. „Contrar vechei tradițiuni picturale — spune inventatoarea lsmului — cubiștii au proclamat inferioritatea simțurilor și superioritatea rațiunii. Au dovedit că o pictură pur senzuală nu poate da decât soluții vulgare și mediocre în problemele de artă. Înlăturând imitația exactă și directă a naturii, trebuie să concepem un obiect, adică să-l reprezentăm cu ajutorul unui semn, dabarasându-l de tot ce-l situează în spațiu și în timp...” Am aplicat în lsm, toate teoriile cubiste în toată vigoarea lor. Singurul punct unde am renovat, a fost în suprimarea culorilor, rest de barbarie senzuală. Mijloace mecanice (nu pumn dat în ochi) farmaceutice (ingestioni cu mezel), pot să creeze în viziunea noastră senzațiuni colorate

înfinit mai bogate și mai variate decât acelea pe care le furnizează paleta.

Consecvență teoriilor sale, Dra Brididi, a desenat literele alfabetului, care prin combinații pot forma grupe și ne dau imaginea spirituală a obiectelor, desbrăcată de tot ce simțurile adaogă grosolan și josnic. Mai mult încă, noua pictură putându-se servi direct de tipografie se poate răspândi în mii și milioane de exemplare, suprimând neovia muzeelor, școalelor de belle arte și altor vestigii de barbarie artistică.

Suntem în putință să reproducem și noi mai jos după revista pariziană „Les Marges” cât-va din tablourile Drei Brididi, despre cari nu știu dacă s'au bucurat de tot de succesul, nici dacă au fost... expuse undeva. Iată de exemplu, *o natură moartă*, despoiată de tot ce simțurile adaogă grosolan la imagina spirituală:

Sunt pipa unui autor.

Iată și o femeie într'un peisagiu, care l'a dat gata pe Poussin:

Dumnezeule! de ce nu sunt așezată la umbra pădurilor!

În sfârșit, iată și această *Primăvară*, care întrece toate Grigoreștele noastre:

Frumoasă lună Mai, când vei reveni?

Aceste reproduceri autentice de *ism-uri*, vor nedumeri la început, apoi vor bucura nu ne îndoi și pe cititorii noștri. Eram cu toții pictori și nu știam! Uite chiar nu subiect de tablou, desbrăcat de grosolană simțurilor și spiritualizat:

Eram cu toții pictori și nu stiam! Spiritualizați vă rog imaginea.

De departe, tocmai din Județul Neamț, care pe harta sifiligrafică însemnează o compactă pată roșie, ne vine broșura medicilor Ioan Costinescu și Al. Comoniță, unde e zugrăvită sumar și pe înțelesul tuturor primejdia socială a boalei ce l'a inspirat odinioară pe Briex. Și găsim câte-va cifre care înspăimântă. Cine spunea că statistica e o știință plictisitoare?

Astfel, aflăm că în dulcea Românie, unde războiul a îngropat aproape un milion din populația cea mai robustă

a țării, înregistrăm astăzi la 100 de copii născuți vii; 55 cari mor înainte de atinge vârstă de 15 ani. Din aceștia 20 la sută, sunt respinși la recrutare ca neapți serviciul militar. Iar pe lângă această neagră recoltă, autorii broșurei mai constată că 30% din populația țării e atinsă de sifilis și că anual numai în vechiul regat și numai după cifrele oficiale, întotdeauna mult inferioare realității, — mor de tuberculoză peste 25 mii de adulți.

Funebru bilanț.

Procentele de mai sus, dovedesc mai elocvent ca orice altă prefață, utilitatea cărțușilor de igienă socială, scrise pe înțelesul tuturor și răspândite cât mai adânc în marea masă a populației rurale. Dnii Costinescu și Comoniță au pășit pe un drum lăsat în paragină de oficialitate. Ni se mai spune că broșura se vinde în folosul unei case naționale, și că învățăturile ei sunt propagate și prin viu grai, la conferințele și sezătorile organizate la sate. Unul dintre autori, doctorul Costinescu împreună cu Dr. Roșculeț, au descoperit și un medicament nou. „*Mecolul*”, introdus în corpul avariaților prin electricitate, scurtând și ușurând obicinuitul tratament cu mercur. Ni se dovedește de i o harnă activitate într'aceasta direcție și nu un simplu diletantism popularizator.

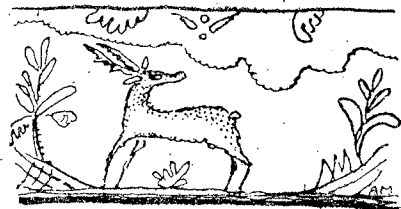
Ne întrebăm însă de ce, atunci când atâtea fonduri se secătuesc pentru a populariza la țară fotografiile miniștrilor din guvernele perindate, când se pot întreține din banul public ziare de partid sau foi așa zise de propagandă; — de ce nu se simte datoria de a imprima și imprăștiă cât mai adânc, cărțușii de acestea, cari luptă doar împotriva unor pericole sociale reale, nu împotriva fantasmelor inventate de bugetivorii diferitelor fonduri de dulce și mănoasă „propagandă”.

Nu arare ori se desprinde din mijlocul nostru, câte un îndrăzneț care pornește să câștige gloria ce noi i-am refuzat-o, departe, în Parisul cu lumini hipnotice și ucigașe pentru fluturii cu aripi prea subrede. Unii, cei mai mulți, după îndelungi svârcoliri renunță înghițiți de fumul cafenelelor. Alții, mai norocoși ori poate numai mai tenaci, reușesc să-și cucerească un mic colț de celebritate, limitat într'un strâmt cerc de compatrioți. Iar puțini, se ridică înfărșit deasupra mediocrității anonime și străbat printr'un adevărat fenomen de capilaritate.

Se găsesc artiști și savanți, aproape complect desrădăcinați din pământul românesc. Dar se găsesc îndestui, și dintre aceia cari ne vin «tenori dela opera din Hamburg» ori «soprane dela Scala», cu toate că pe acolo fost-au cel mult coriști sau în balet.

Pe aceștia ne grăbim întotdeauna să-i revandicăm cu un subit orgoliu național. Sunt glorii pe care nu le-am acceptat de cât când ne-au fost rambursate din străinătate. Gândim la cazul savantului Gaster și la atâtea altele din toate domeniile, începând cu gazetăria și muzica, și sfârșind cu medicina și poezia.

Și ne aminteam acestea, citind elogiile pe care *Le Crapouillot*, le aduce volumului *Les Araignées*, al compatriotului nostru Adolphe Orna. Nu doar, că d. Orna, ar fi una dintre acele glorii despre care pomeneam mai sus. Cu toate afirmațiile recenziștilor dela revista franceză, că dsa ar fi cunoscut succesul în România cu romanele și piesele sale și că aci în țara sa de origină, am socoti romanul «*Nică Fus*, agitator» publicat odinioară în foiletonul *Faciei*, de o măsură cu acele fresce curajoase ale lui *Upton Sinclair*; «*Regele Cărbunelui*» și «*Otrăvitorii din Chicago*» — d. Orna rămâne marelui public românesc aproape un necunoscut. Abia câți-va amatori știu de existența romanelor și pieselor sale, pe care le-am considerat poate înjust, frecătoare încercări de amator. Imi amintesc despre cartea înțitulată mi se pare *La fange*, care atrăsese atenția mai mult prin îndrăzneala și cruzimea tratării, de cât prin alte virtuți și talent. Se pafe însă că d. Orna a evoluat. Cel puțin aceasta o afirmă recenzentul entuziasmat. Căci spune acesta: — «... prin marele dar al autorului, *Paianjenii*, s'au ridicat hotărât deasupra producției curente. Și nu înțeleg a vorbi numai de acel senz al pitorescului, de această observație când turbulentă, când jumătate înțepată, întotdeauna justă; de acel chip de a ne reda dintr'o trăsătură neuitată atâtea siluete; dar înțeleg a vorbi de acel dar superior, de acel gust profund și aproape sacru al omenescului și al generalului ascuns sub anormal și straniu, de acel sentiment infailibil al marilor forțe care poartă lumea «... Brr! pariem că d. Orna are un prieten gentil la Crapouillot; un prieten care fără îndoielă e de obicei mai sgârbit cu epitelele elogioase, chiar când ar fi vorba de Dos-
toiewski ori Barbusse.

Si fiindcă e vorba de celebrități, de compatrioți și de „Crapouillot”; nu putem trece peste malițioasele rânduri ale revistei pariziene, adresate compatriotului Tristan Tzara. Știut este că d. Tristan sau d. Tzara (nu putem bănuși, pe care din aceste două nume de adopție le va fi preferând), zic știut este că d. Tristan Tzara, desgustat de omorătoria incetineală cu care în pământul natal se cucerește gloria, a emigrat în ținuturi ca cafenelele mai spațioase și cu gloria mai generoasă și rapidă. Acolo, prin complicate și tainice peripeții, la care au contribuit și oarecare revoluții voite și nevoite de sintaxă, a devenit șef al faimoasei școale dadaiste. De atunci inspiră săptămânal cronicile parisiene, mai mult sau mai puțin humoristice. În orice caz și-a asigurat în felul său o părticică de glorie. Nimeni adică, nu e celebru în țara lui.

La repetiția generală a piesei „Les Mariés de la tour Eiffel”, într-o mare încăierare între spectatori, dintre cari unii aplaudau iar alții au pus în funcțiune sirenele, fluerătoare, cheile, țigările și bastoanele; Tristan Tzara, „chef des dada” a ales momentul pentru a arunca prospecte de război dadaist în sală. „E un gest — scrie le Crapouillot — pe care-l iubește, fiindcă-i amintește tinerețea și ocupațiile sale anterioare”.

Attrapă dada!

Prietenul dlui Orna să vede că nu e și al dlui Tzara. c. p.

Metoda directă a dat faliment! se spune acum în lumea pedagogică franceză. Așa după cum, — nu sunt nici două zeci de ani de atunci, — se striga cu cel mai mare entuziasm: s'a găsit cheia limbilor! S'a găsit mijlocul de a fi de mai multe ori om, cum definea Goethe pe poligloți! Și era atâta fericire pretutindeni, în lumea școalelor; ca și când un savant genial ar fi descoperit un preparat miraculos, care injectat o singură dată sub pielea unui francez, l'ar fi făcut să înțe-

leagă deadreptul, dela prima aruncătură de ochi, pe Dostoievsky în original.

De fapt metoda aceasta directă — marea descoperire — nu consta de cât din înțelegerea mai pe larg a conversațiilor dintre profesor și elevi, părăsindu-se metoda cealaltă, cea veche, devenită din momentul acela, firește, «indirectă».

Și iată, acum după două zeci de ani, strălucita născocire a pedagogiei moderne cade cu brio. Pretutindeni se constată din ce în ce mai «metodic» insuficiența și asupra celor, cari erau destinați să se împărtășească din neprețuitele-i binefaceri.

Scopul pe care-l avea în vedere, de a face pe elev să pronunțe corect și să discute în limba streină respectivă, nu numai că nu e atins; dar s'a observat că grație metodei celei noi, tinerile generații părăseau școala complet ignorante de literatura și înțelepciunea popoarelor, ale căror glăsuiuri le studiau. Doar cei mai sânguritori câștigau ceva din metoda cu pricina: modul de a pronunța impecabil vre-o sută două de cuvinte. Atât cât ai putea să comanzi o masă și să ceri un bilet de tren. Dar nimic mai mult.

Astăzi, inovatorii de acum două decenii, își amintesc cu jind de vechile gramatici, cu regulile în versuri, care se înfingeau adânc în memorie și care, pedagogilor, până și azi le-au rămas în minte, ca un refren melancolic de frumos, din copilărie. Bătrâna metodă cu traduceri peste traduceri, cu dicționarul în dreapta și cu gramatica în stânga, pare a-și recăpăta locul uzurat, în lumea școalelor. Și odată cu ea, probabil mult folositele și vai atât de hulițele limbii clasice, pe care, fără îndoială metoda directă le-a alungat din învățământ, ca niște limbi netrebnice, ce nu se pretau la conversație. Și care la rândul-le au dus cu ele — cum profetea Anatole France — claritatea și vioiciunea stilului francez...

Iată deci, cum pe vremurile acestea ceva poate ajunge din direct, indirect și invers. Doar trăim în vremea lui Einstein.

O revistă punea deunăzi o întrebare scriitorilor noștri. Întrebarea n'are importanță: care e autorul lor preferit; care e opera ce le dă mai intens fiorul artei; care ar fi cele douăzeci de volume pe care le-ar lua cu dâșii într-o insulă pustie unde ar fi exilați pe tot restul vieții; înfățișat, una din multele întrebări cu care revistele și gazetele dau iama în lumea literaturii și-a oamenilor cu faimă, când seceta producției amenință să le usuce cu desăvârșire coloanele.

S'a răspuns ca de obicei, în fel și chipuri. Cu toții și-au arătat preferințele, motivându-le în stilul cel mai de sărbătoare pe care l'au găsit în rafturile ascunse ale spiritului lor.

La festivități de acestea publice, hainele de gală sunt de rigoare și modul cum le cad cutele, e judecat cu multă severitate de asistență. Și nu rare ori, sentința publicului în astfel de împrejurări, poate fi fatală și fără nici o posibilitate de apel. De aceea auto-controlul în fața oglinzii din conștiință, e foarte riguros în prețuia sau mai bine, în săptămâna dărei în vileag.

Or tocmai acest auto-control e reneșat cu toată vehemența de cei mai mișcătoși prețuitori ai lui. Grija de a evidenția «spontanitatea» se evidențiază de obicei mai mult de cât însăși această mult căutată spontanitate.

Iată din ce motive ne-a plăcut mult sinceritatea unuia dintre dâșii, care-și începea răspunsul cu cuvintele: «Întrebarea dvs. m'a găsit tocmai pregătit; de mult o frământam în minte».

Ce să fi fost? L'a luat condeiul pe dinainte sau e un om care are curajul pregătirilor sale. Căci mărturisirea pregătirii e un adevărat curaj; dacă răspunsul e debil, riscul e mare.

Cum spuneam însă răspunsul e acceptabil, sincer e de preferat un pregătit de aceștia, unui spontan... regretabil. Și vai! Asta e defectul actual al unei bune părți din literatura noastră: prea multă spontanitate.

E de prisos să ne mai întrebăm însă asupra unuia din scriitorii actuali și încă «decadent», care, când a fost vorba de cele două zeci de cărți, le-a luat pe rând ca'n manualele de școală: Biblia, Iliada etc. Pregătit sau nepregătit, sincer sau nesincer, cum o fi fost, l'am fi dorit să fie puțin mai «decadent» când își afișează preferințele.

O expunere riguros cronologică sau în ordine alfabetică e prea belferească și prea denotă și lipsă de pregătire și de spontanitate.

Și pentru un scriitor atât de decadent...

GIB.

„ARDEALUL”
INSTITUT DE ARTE GRAFICE
SOCIETATE ANONIMA
== CLUJ ==
STRADA MEMORANDULUI No. 22
—
TELEFON-NO. 51,
—

Primește spre tipărire gazete, foi, reviste și tot felul de broșuri, opuri literare, cărți școlare în editură proprie și în editura autorului.

Fiind asortat cu literă nouă și cu 10 mașini de tipar, face lucrări colorate în execuție artistică.

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286, Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris, 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, țărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Francaise

Revistă lunară pentru literatură și critică.
Abonament anual 48 franci.
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe).

Les Marges

Revistă literară fondată în 1903 de către
dl Eugène Montfort
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția: 5 Rue Chaptal, Paris (IXe).

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale
economiei politice și finanței internaționale

trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice
și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil, Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe),

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni.
61, Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

La Grande Revue

Revistă pentru toate ramurile de cultură.
Abonament anual 38 franci.
37, Rue de Constantinople, Paris (8e).

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale,
economice, literare și artistice între Franța
și străinătate.
Apare lunar. Abonament anual 50 franci.
42, boulevard Raspail, Paris (7e).

GÂNDIREA

LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Redacția și administrația: CLUJ, CALEA REGELE
FERDINAND No. 38.

Abonamente: 1 an 60 Lei; 6 luni 35 Lei; 3 luni 20 Lei. .: Pentru
instituțiuni și autorități 120 Lei anual. .: În străinătate 120 Lei anual.

Insertii și Reclame: se fac la administrația revistei în condițiunii foarte
avantajoase, la achizitori imputerniciți și toate agențiile
de publicitate cu un scăzământ de 20 % sub tariful
celorlalte publicațiuni similare.

Redacționale: Pentru recenzii și anunțarea apariției dñii autori și
casele de editură sunt rugate a trimite câte două exem-
plare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cărtile și manus-
crisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare: Bistrița, Brașov, Timișoara.

Secția de Mărfuri:

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru cereale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Imprumuturi pe gaj, Conturi curente, Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, De-vize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește:

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

20-3

1

Prima fabrică de blănuri Frații Martonffy

Cluj, Calea Traian No. 84.

Magazinul central

Calea Regele Ferdinand 35.

Cel mai mare asortiment de specialități de blănării, cu asigurări în contra stricăcunilor de molii

Cea mai reușită expoziție de la Târgul de mostre din Cluj.

Magazinul central este asortat cu tot felul de blănuri de astragan, lutru, top ect. Garniturile cele mai fine de vulpe alasca etc.

Frații Martonffy au fost decorați cu brevert, la marea expoziție de blănuri din Bruxelles

Toate comenzile de blănării, sa executa în 8 zile. Desfide orice concurență.

19-12

1

COFETĂRIA BONCESCU

CLUJ—TIMIȘOARA

Aranjată în cel mai elegant stil, este locul de întâlnire pentru toată lumea distinsă. Cele mai bune bonboane, torturi, prăjituri și orice alte produse, în arta bonboneriei se găsesc numai la Cofetăria Boncescu

CLUJ—TIMIȘOARA

COFETĂRIA BONCESCU

20-6 1